

Diplomová práce

Začínající učitel na vybrané běžné základní škole pohledem hlavního aktéra

Studijní program:

N0114A300106 Učitelství pro střední školy a 2.
stupeň základních škol

Studijní obory:

Dějepis
Základy společenských věd

Autor práce:

Bc. Monika Zahrádková, DiS.

Vedoucí práce:

Mgr. Helena Picková, Ph.D.
Katedra pedagogiky a psychologie

Liberec 2024

Zadání diplomové práce

Začínající učitel na vybrané běžné základní škole pohledem hlavního aktéra

<i>Jméno a příjmení:</i>	Bc. Monika Zahrádková, DiS.
<i>Osobní číslo:</i>	P21000819
<i>Studijní program:</i>	N0114A300106 Učitelství pro střední školy a 2. stupeň základních škol
<i>Specializace:</i>	Dějepis Základy společenských věd
<i>Zadávací katedra:</i>	Katedra pedagogiky a psychologie
<i>Akademický rok:</i>	2022/2023

Zásady pro vypracování:

Cíl:

- popis problematiky začínajícího učitele na vybrané běžné základní škole
- analýza činností začínajícího učitele v adaptačním období s akcentem na spolupráci s uvádějším učitelem
- tvorba metodických doporučení pro začínajícího učitele

Metody:

- pozorování činností během adaptačního období (po měsících)
- zúčastněné pozorování, polostrukturovaný rozhovor s uvádějším učitelem i se začínajícím učitelem

Požadavky

- studium odborné literatury k tématu DP
- popis problematiky začínajícího učitele na vybrané běžné základní škole na základě sběru dat
- tvorba metodických doporučení začínajícího učitele v adaptačním období
- vyhodnocení, reflexe

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování práce:

tištěná/elektronická

Jazyk práce:

čeština

Seznam odborné literatury:

MAREŠ, Jiří. *Pedagogická psychologie*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0174-8.

PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-399-4.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. [i.e. Vyd. 5.]. Praha: Portál, 2008. ISBN 9788073674168.

STARÝ, Karel. *Profesní rozvoj učitelů: podpora učitelů pro zlepšování výsledků žáků*. V Praze: Karolinum, 2012. ISBN 9788024620879.

ŠIMONÍK, Oldřich. *Začínající učitel: (některé pedagogické problémy začínajících učitelů)*. Brno: Masarykova univerzita, 1994. ISBN 8021009446.

ŠVEC, Vlastimil a Jarmila BRADOVÁ. *Učitel v teorii a praxi*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 9788021066205.

ŠVEC, Vlastimil. *Cesty k učitelské profesi: utváření a rozvíjení pedagogických schopností*. Brno: Paido, 2002. Edice pedagogické literatury. ISBN 8073150352.

Vedoucí práce:

Mgr. Helena Picková, Ph.D.

Katedra pedagogiky a psychologie

Datum zadání práce:

15. listopadu 2022

Předpokládaný termín odevzdání: 25. dubna 2024

L.S.

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

prof. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D.
garant studijního programu

Prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má diplomová práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

Poděkování

Děkuji Mgr. Heleně Pickové, Ph.D. za odborné vedení, ochotu a trpělivost, kterou mi v průběhu zpracování věnovala. Poděkování patří též mému uvádějícímu učiteli Mgr. Jiřímu Vosálovi a rodině, kteří mě po celou dobu mého studia podporovali.

Anotace

V diplomové práci "Začínající učitel na vybrané běžné základní škole pohledem hlavního aktéra" se v první části zaměřuji na problematiku začínajícího učitele, vymezuji pojem profese učitel, uvádějící učitel a adaptační období. Cílem diplomové práce je analýza činností začínajícího učitele během adaptačního období s akcentem na spolupráci s uvádějícím učitelem a tvorba metodické příručky pro začínající učitele.

V praktické části diplomové práce je zachycen záznam pozorování hlavního aktéra během prvního roku adaptačního období, v němž jsou popsány jednotlivé činnosti začínajícího učitele. Dále praktická část zahrnuje analýzy rozhovorů začínajících učitelů a uvádějícího učitele.

Klíčová slova

profese učitel, uvádějící učitel, adaptační období, pedagogická komunikace, třídní klima, organizace pomáhající začínajícím učitelům

Annotation

In the thesis "Beginning teacher in a selected mainstream primary school through the eyes of the main actor", in the first part I have focused on the issue of beginning teacher, I have defined the concept of the teaching profession, introducing teacher and adaptation period. The goal of the thesis is to analyse the activities of the beginning teacher during the adaptation period with an emphasis on the cooperation with the introducing teacher and to developing a methodological manual for beginning teachers.

In the practical part of the thesis, a record of the observation of the main actor during the first year of the adaptation period is captured, in which different activities of the beginning teacher have been described. Furthermore, the practical part includes analyses of the interviews of the beginning teachers and the introducing teacher.

Keyworlds

teacher's profession, introducing teacher, adaptation period, pedagogical communication, classroom climate, organization helping the beginning teachers

Obsah

Seznam grafů	10
Seznam tabulek.....	10
Seznam obrázků.....	10
Seznam použitých zkratk	10
ÚVOD	12
1 PROFESE UČITELE	13
1.1 Profesní vývoj učitele.....	13
1.2 Prestiž učitele ve společnosti	15
1.3 Začátek profesní dráhy učitele	16
1.4 Motivace v učitelském povolání	17
1.5 Vývoj profese učitele v českých zemích	19
1.6 Škola a vzdělávání 20. století.....	20
2 TYPOLOGIE UČITELE	23
2.1 Klasická typologie – Hippokratova – Galénova	23
2.2 Jungova typologie	24
2.3 Eysenkova typologie	24
2.4 Typologie I. P. Pavlova.....	25
2.5 Velká pětka „Big five“	26
3 ZAČÍNÁJÍCÍ UČITEL	28
3.1 Adaptační období	28
3.2 Průběh adaptačního období	29
3.3 Podmínky začínajících učitelů	30
3.4 Nedostatky v práci začínajících učitelů.....	30
4 UVÁDĚJÍCÍ UČITEL	32
5 PEDAGOGICKÁ KOMUNIKACE	35
5.1 Účastníci pedagogické komunikace	36
5.2 Verbální komunikace.....	37
5.3 Neverbální komunikace	38
6 TŘÍDNÍ A SOCIÁLNÍ KLIMA	39
6.1 Sociální klima.....	39
6.2 Třídní klima.....	39
7 ORGANIZACE POMÁHAJÍCÍ ZAČÍNÁJÍCÍM UČITELŮM.....	41

7.1	Začni učit!	41
7.2	Učitel naživo	41
7.3	Projekt Sypo	42
8	ANALÝZA ROZHOVORŮ	44
8.1	Pavel 35 let, začínající učitel (absolvent).....	44
8.2	Iva (nedokončeného pedagogické vzdělání)	46
8.3	Jiří (uvádějící učitel)	47
8.4	Analýza adaptačního procesu z pohledu hlavního aktéra	49
9	ADAPTAČNÍ PLÁN PRO ZAČÍNÁJÍCÍHO UČITELE NA VYBRANÉ BĚŽNÉ ZÁKLADNÍ ŠKOLE	53
9.1	Charakteristika dané vybrané základní školy.....	53
9.2	Adaptační období učitele (§24a Zákon č. 563/2004 od 1.1. 2024).....	54
9.2.1	První část adaptačního programu – provoz a organizace školy.....	54
9.2.2	Druhá část adaptačního programu – vzdělávání a výchova žáků	55
9.2.3	Třetí část adaptačního programu – spolupráce s uvádějícím učitelem	55
9.2.4	Čtvrtá část adaptačního programu – časový plán adaptace – 1. období ...	56
9.2.5	Pátá část adaptačního programu – plán adaptace pro 2. období	58
9.2.6	Adaptační období začínajícího učitele z pohledu hlavního aktéra	58
10	METODICKÁ DOPORUČENÍ PRO ZAČÍNÁJÍCÍHO UČITELE.....	63
10.1	Tipy od zkušených kolegů pro začínající učitele.....	69
10.2	Sebehodnocení začínajícího učitele ve 2. roce praxe z pohledu hlavního aktéra.....	71
11	DISKUZE	75
	ZÁVĚR	77
	Seznam použitých zdrojů.....	79
	Seznam příloh	83

Seznam grafů

Graf 1: Sebehodnocení	72
-----------------------------	----

Seznam tabulek

Tab. 1: Temperament a city	24
Tab. 2: Faktory osobnosti	26
Tab. 3: Adaptační plán	62

Seznam obrázků

Obr. 1: Model temperamentu	25
Obr. 2: Obousměrná komunikace	37
Obr. 3: Jednosměrná komunikace	37

Seznam použitých zkratk

aj.	A jiné
apod.	A podobně
AV ČR	Akademie věd ČR
BOZP	Bezpečnost a ochrana zdraví při práci
č.	Číslo
ČR	Česká republika
doc.	Docent
dr.	Doktor
DÚ	Domácí úkol
DVPP	Další vzdělávání pedagogických pracovníků
EU	Evropská Unie
fce	Funkce
GDPR	General Data Protection Regulation
Ing.	Inženýr
IS	Informační systém
IVP	Individuální vzdělávací plán

Kč	Koruna česká
kol.	Kolektiv
KSSS	Komunistická strana Sovětského svazu
Mgr.	Magistr
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
NPI	Národní pedagogický institut České republiky
OPPP	Operační program Průmysl a podnikání
PC	Personal computer
PPP	Pedagogicko-psychologická poradna
SERRJ	Společný evropský referenční rámec
ŠD	Školní družina
ŠVP	Školní vzdělávací program
tzv.	Tak zvaně
UK	Univerzita Karlova
UU	Uvádějící učitel
ÚV KSČ	Ústřední výbor komunistické strany
v.v.i.	Věřejná výzkumná instituce
VŠ	Vysoká škola
ZSV	Základy společenských věd
ZŠ	Základní škola

ÚVOD

Během svého studia na Technické univerzitě v Liberci jsem dostala možnost začít učit na Základní škole v České Lípě jako učitelka na druhém stupni. Během mé praxe na vybrané škole jsem dostala myšlenku napsat svou diplomovou práci na téma "Začínající učitel" a mohla se tak stát objektem zkoumání. Svou práci bych ráda ulehčila nástup jiným začínajícím učitelům. Ve své práci se zabývám vybranými otázkami začínajícího učitele, které jsou důležité pro učitele, kteří nemají v tomto oboru žádnou praxi.

Začínající učitel se střetává s několika problémy, které pro něho mohou být stresující, jako jsou například začlenění do kolektivu pedagogického sboru, uvedení mezi své žáky a podpora a pomoc nejen od kolegů, ale také od vedení školy. Začínající učitel se učí, jak si připravit výukové plány, efektivně vést hodiny a v neposlední řadě, jak si vybudovat vztahy s žáky a s čím vším se musí během své profese potýkat. Pro svoji praktickou část jsem využila autobiografické zkoumání a zamyšlení, které mi pomohlo vytvořit metodická doporučení začínajícího učitele v adaptačním období. Na základě studia odborné literatury a čerpání z vlastní praxe ve školství jsem získala poznatky o tom, s čím vším se potýká začínající učitel a ráda bych pomohla vyvarovat se některým problémům ostatním začínajícím učitelům.

Cílem mé diplomové práce je popsat problematiku začínajícího učitele na základní škole, provést analýzu činností začínajícího učitele v adaptačním období a vytvořit metodická doporučení pro začínajícího učitele.

V současné době jsem učitelkou druhého stupně na Základní škole v České Lípě, kde učím již druhým rokem. Dříve jsem pracovala na jiné základní škole jako vychovatelka. Nástup do školství jako pedagog jsem brala jako pozitivní krok pro svou kariéru. Pedagogickou činnost beru jako poslání a příležitost ovlivnit a formovat životy žáků a žákyň. Pomáhat jim rozvíjet nejen jejich schopnosti, ale také dovednosti během jejich studia na základní škole. Jsem si vědoma, že toto povolání vyžaduje neustálou trpělivost, komunikační schopnost, a především mít schopnost neustále motivovat žáky ke studiu.

TEORETICKÁ ČÁST

1 PROFESE UČITELE

„Učitelem se člověk nerodí, ale postupně se jím stává“ (Mareš 2013, s. 435). Za jednu z nejnáročnějších profesí je považována profese učitele, a to z několika důvodů: důraz na kvalitu výuky, celoživotní vzdělávání, požadavky vztahující se k rychlostnímu rozvoji techniky, tlak ze strany okolí. „Učitelé se podílejí na růstu schopností a kultivaci předpokladů pro společenský a pracovní život budoucí generace, ale současně ovlivňují procesy její diferenciaci, selekce a alokace. Společenská pozice učitele je odvozena nejen od postavení v rámci školské soustavy a uvnitř jednotlivých škol (včetně regionu, v němž škola působí), ale profese učitele je současně situována do celkové sociální struktury společnosti“ (Havlík 2002, s. 154).

Profese učitele vyžaduje především zápal pro vzdělání, schopnost komunikovat s různými typy žáků a studentů a v neposlední řadě empatií. Učitel hraje klíčovou roli ve společnosti a má významný vliv na rozvoj vzdělávání mladých lidí. Neměl by také zapomínat na vytváření příjemné atmosféry ve třídě a umět rozvíjet kreativitu každého žáka. Profese učitele vyžaduje oddanost, trpělivost a schopnost umět se adaptovat a přizpůsobit se prostředí, výukovým stylům, a především potřebám studentů a žáků.

Během průběhu našeho vzdělávání, kdy se setkáváme s několika různými typy učitelů, si budujeme obraz, jak by takový učitel měl vypadat. Profesi učitele lze chápat jako poslání. Dle Podlahové (2012, s. 11) *„Učitelské poslání je tedy něco víc než povolání (profese). Tento názor vychází z přesvědčení, že učitelství je činnost vznešená a blahodárná, provozovaná zvláště eticky disponovanými jedinci třeba až po hranici sebeobětování.“*

1.1 Profesní vývoj učitele

Začátek profesní dráhy učitele může být pro někoho výzvou. V první řadě je nutné získat pedagogické vzdělání, které poskytne začínajícímu učiteli základní pedagogické dovednosti a odbornosti ve výuce v konkrétním předmětu. Aby učitel mohl učit odborné předměty, potřebuje ukončené magisterské vzdělání. Toto vzdělání může získat na vysoké škole pedagogické nebo na fakultách, kde je učitelství studijní program. Učitel, který nemá pedagogické vzdělání, si musí doplnit pedagogickou kvalifikaci a započít studium do tří let od nástupu na danou vybranou školu.

Do školství se mohou dostat také mistři odborného výcviku, kteří vysokoškolský diplom nemají, ale ve školství je o ně zájem. Na začátku své profesní dráhy jsou velmi často začínající učitelé zahrnuti do mentorského programu, kde mohou získat cenné rady a podporu od svých zkušenějších kolegů, jenž vedou k jejich profesnímu růstu. Nutné je si uvědomit, že každý začátek profesní dráhy učitele je především o učení, přizpůsobování se a růstu. Každý začátek profesní dráhy učitele je velmi náročný, ale zároveň naplňující.

Důležité pro začínajícího učitele je mít zájem o vzdělávání dalších generací a mít schopnosti s nimi komunikovat. Průcha uvádí, že profesní dráhu učitele můžeme rozdělit do několika fází. Dráha profese učitele zjišťuje následující: „*Co vede k volbě studia učitelství; Kam odchází absolventi tohoto studia; S čím se setkává začínající učitel v praxi školního života; Co charakterizuje začínajícího učitele; Proč učitelé na konci své profesní dráhy „vyhasínají“; Jaké jsou důsledky vysoké feminizace učitelských kádří*“ (Průcha 2000, s. 138).

Mareš naopak upravil model profesního učitele do následujících šesti fází:

1. „*Fáze: nástup na školu, počátek učitelské kariéry*“ (Mareš 2013, s. 436). Pro tuto fázi je typické mít snahu a „přežít“ v roli, která je pro učitele nová. Zde se střetává realita výuky s představami začátečníka.
2. „*Fáze: stabilizace*“ (Mareš 2013, s. 436). Učitel má již zkušenosti a zvládá každodenní záležitosti, je seznámen s prostředím školy a dokáže vyučovat bez problémů své předmětu, v nichž má aprobaci. V této fázi se učitel teprve stává učitelem. Důležité je zmínit, že pokud tuto fázi nezvládne, je nucen odejít z profese.
3. „*Fáze: experimentování a modifikování dosavadních postupů*“ (Mareš 2013, s. 436). Učitel zkouší nové možnosti, jelikož si věří a vlastní ohromnou zkušenosti. Začíná si klást vyšší cíle a obměňuje svůj vyučovací styl.
4. „*Fáze: přehodnocování dosavadních snah*“ (Mareš 2013, s. 436). Učitel zhodnocuje své inovace, zda se ustalují či nikoli. Pokud se mu nedaří, rezignuje a od svého vedení požaduje vymezení svých povinností. V této fázi hrozí syndrom vyhoření, pokud intenzivně prožívá zátěžové situace.
5. „*Fáze: vyrovnanost a zklidnění*“ (Mareš 2013, s. 436). Učitel se vyrovnal, že se neřadí mezi nejlepší učitele a snaží se s tím vyrovnat. V této fázi se mnoho učitelů smíruje s realitou a začíná se uzavírat do sebe. Drží si odstup jak od svých kolegů, tak žáků. Nepouští se do žádných inovací, jsou zvyklí na svou rutinu. Jsou ale tací učitelé, kteří se nebrání změnám a chtějí vyzkoušet novinky.

6. „*Fáze: stahování se do ústraní a pouštění profese*“ (Mareš 2013, s. 437). Poslední fáze je málo prozkoumaná. Nalézá se zde část učitelů, kteří jsou vyčerpaní a nemají sílu pokračovat ve své kariéře. V této fázi bývají učitelé často posíláni do důchodu, i když by rádi nadále vyučovali. (Mareš 2013)

Tyto vývojové fáze jsou přehledné, ale neberou v potaz složitost života. Učitel pracuje v různých sociálních prostředích, žije v různých zemích, kde platí jiná legislativa a musíme brát v potaz odehrávající se změny týkající se školského systému. Objevují se tedy různé modely vývoje učitele. Například individualizované modely, které jsou systémově koncipované obecné vývojové modely. Ty se zajímají o cesty určitých, konkrétních učitelů životem. Nezabývají se tím, co mají učitelé společného, ale zabývají se jejich životními příběhy. „*Studují jejich individuální profesní zážitky a zkušenosti, jejich interpretaci pedagogických úspěchů a neúspěchů*“ (Mareš 2013, s. 437). Pohled, kterou fází prochází konkrétní učitel, je doplněn vlastním komentářem učitele, proč si zvolil konkrétní variantu a jak ji hodnotí. Pro učitelův vývoj je důležitá jeho identita, která se stane součástí jeho osobnosti. (Mareš 2013)

1.2 Prestiž učitele ve společnosti

Učitelská profese patří mezi povolání, které má ve společnosti významné místo. Prestiž je definována: „*Váženost, již se lidé ve společnosti těší, a je jedním z předpokladů úcty, kterou si navzájem prokazují*“ (Průcha 2002, s.154). Průcha dodává: „*Je to pojem z oblasti hodnotových soudů a v češtině má význam vážnost, významnost, důležitost apod*“ (Průcha 2005, s. 481).

V některých kulturách jsou učitelé považováni za klíčové členy společnosti a jsou vysoko ceněni. Prestiž učitele může být ovlivněna různými faktory, včetně společenského postavení učitelů a hodnoty, kterou společnost přikládá vzdělávání a výuce.

Antonín Jančařík z Pedagogické fakulty UK upozorňuje na rozpor: „*Na jednu stranu je na učitele nahlíženo jako na vzdělanou osobnost vykonávající velice záslužnou profesi, což se projevuje vysokou prestiží povolání. Na druhou stranu je tato profese v myslích veřejnosti často představována uštvanou učitelkou, která dobrovolně pracuje za velmi nízkou mzdu, což se projevuje nižším sociálním statusem učitelů,*“ (Aktuálně 2020 [online])

Učitelé nemají celkově v české společnosti velké zastání. Šéf Eduzměny připomíná, že pedagogové nemají silné profesní zastoupení jako například lékaři. Centrum pro

výzkum veřejného mínění, jenž je výzkumným oddělením Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i., sestavilo žebříček 26 vybraných povolání seřazených dle prestiže. (NPI 2021 [online])

Společnost učitelkou profesi řadí k těm, kde je nutná odborná kvalifikace a celkově je toto povolání dosti náročné. Samotní učitelé toto povolání neberou jako prestižní, často je to z důvodu nízkého finančního ohodnocení, ale též z nadměrné byrokracie, kontaktu s konfliktními rodiči či malé zastání vedení a zřizovatele školy. Vzhledem k důležité roli, kterou učitelé hrají při formování budoucnosti a rozvoji společnosti, je důležité, aby byla učitelská profese obecně respektována a oceněna.

1.3 Začátek profesní dráhy učitele

Začínajícího učitele je možno považovat učitele v prvním školním roce jeho pedagogické praxe. M. Maciaszek (Maciaszek in Šimoník 1995) tuto etapu charakterizuje výstižně: „*V prvním roce se kladou základy pedagogických zkušeností, jejichž obohacení o vlastní postřeh a přemýšlení může být počátkem tvůrčího rozvoje učitele, avšak v případě pouze povrchního registrování schematických a stereotypních řešení nebo metodických postupů může být také počátkem rutínérství. Je to období nejintenzivnějšího procesu identifikace s životním povoláním, neboť plastická osobnost mladého učitele umožňuje pracovní adaptaci. První rok zásadně uzavírá ceremoniál iniciace – zasvěcení do učitelského společenství*“ (Šimoník 1995, s. 9).

První rok je pro začínajícího učitel tvrdou skutečností. Jedná se o konfrontaci mezi teorií a praxí. Vše se může mladému učiteli jevit jinak, než si sám představoval. Zahraniční literatura o tomto období hovoří jako o tzv. nástupním, úvodním, či počátečním šoku. Začínající učitel se může setkat s netypickými požadavky, záleží na rozmanitosti jednotlivých typů škol. Začínající učitel se potýká s řadou nedostatků. Mnoho učitelů si nedostatky neuvědomuje a nepřiznává. Tyto nedostatky mohou potkat také zkušenější učitele, ti ale mají více praxe a řeší tyto nedostatky snáze. Učitel, který začíná svou kariéru, musí vynakládat často více úsilí na plnění běžných učitelských povinností nežli zkušený učitel.

Mladý učitel se v učitelství dotváří úplně stejně jako jiní v ostatních oborech. Teprve praxe pomáhá začínajícímu učiteli hledat, zkoušet, objevovat. Problémy nemusí mít všichni začínající učitelé. Naleznou se i tací, kteří od počátku učí velmi dobře a pro učitelství mají cit a dobré předpoklady. Důležitá není pouze příprava během studia,

pracovní podmínky, ale především stupeň inteligence a charakterové vlastnosti začínajícího učitele, uvádí Maciaszka. (Šimoník 1995)

Nastupující učitel byl řadu let kontrolován a veden a nyní se dostává do situace, kdy sám bude odpovědně vést a hodnotit své žáky. Dochází tedy k závažné záměně rolí z žáka na učitele. Mladý učitel se mimo jiné také dostává do situace, kdy se musí zaměřit také na své chování, oblékání a v neposlední řadě i vyjadřování.

Chování učitelů je ve společnosti posuzováno jiným měřítkem nežli ostatní profese. Pokud by nerespektoval tuto skutečnost, neslo by to negativní důsledky jak pro samotného učitele, tak i pro celou školu. Mladý učitel je svým chováním a názory blíže k svým žákům než ke svým starším kolegům. „*Není však, a ani nemůže být v zájmu společnosti, aby se mladý učitel ztotožnil s učitelským sborem, jehož se stal členem. Kdyby tomu tak bylo, představovaly by učitelské sbory jakési konzervy osvědčených názorů a postojů, ověřených pedagogických a psychologických pouček, principů a postupů*“ (Šimoník 1995, s. 15)

Žáci, spolupracovníci i rodiče očekávají od mladého učitele nové, modernější přístupy, tzv. „oživení“ školy. Toto očekávání se ne každému z nastupujících učitelů podaří. Mareš a kol. tuto fázi definuje následovně: „*Adaptace začínajících učitelů probíhá obtížně, začátečníci se dostávají do stresových situací. Objevují se konflikty mezi začínajícím učitelem a jeho nadřízenými, rodiči, kolegy. Vznikají konflikty mezi školní praxí a fakultami připravujícími učitele (školy viní fakulty z nedostatečné pozornosti k praktické stránce pregraduální přípravy, fakulty tvrdí, že nemohou produkovat „hotové“ učitele). Trpí i žáci, neboť začínající učitel získává pedagogické zkušenosti metodou pokusu a omylu*“ (Mareš a kol. 2005, s. 210). Pro vykonávání pedagogické práce jsou nezbytné teoretické znalosti a mít schopnost své poznatky aplikovat v praxi.

Začátek profesní dráhy začínajícího učitele obvykle zahrnuje několik kroků. Do těchto kroků lze zahrnout získání pedagogického vzdělání, absolvování praxe, popřípadě získání potřebných certifikátů a hledání první pracovní příležitosti. Součástí začátečního období je podpora od zkušenějších kolegů, získávání cenných zkušeností a rozvíjení své pedagogické dovednosti.

1.4 Motivace v učitelském povolání

Dle Caselmannovy typologie rozlišujeme z hlediska převládající zaměřenosti dva základní typy učitelů. Učitel, který je zaměřený na svůj obor a na obsah svého předmětu,

se nazývá logotrop. Tento učitel si zakládá na svých sbírkách, připravuje si s radostí prezentace, vede různé kroužky, pracuje s interaktivní tabulí a snaží si získat žáky pro svůj předmět. Učitel, jenž se orientuje na žáky, a ne na svůj předmět, se nazývá paidotrop. Tento typ učitele se orientuje na žákovy emoce, problémy, zájmy a postoje. Paidotrop vyučuje většinou na I. stupni. Pokud se objeví na II. stupni, může mít malý zájem o látku, kterou vyučuje, jelikož postrádá větší zanícení pro svůj obor. Nezájem mohou žáci vycítit a brzy ...tady mi něco chybí začít napodobovat. Logotropa a paidotropa podrobněji rozlišuje M. Langová (1992).

Langová logotropa rozlišuje jako filozoficky orientovaného a vědecky orientovaného. Učitel filozoficky orientovaný svým žákům pomáhá nalézt smysl života pomocí nejrůznějších filozofických směrů. Vědecky orientovaný učitel se zaměřuje na poznatky exaktních věd. Tento typ učitele není ochoten a schopen vnímat problémy, které žáci mají, jako jsou například jiné potřeby a zájmy. Vědecky orientovaný učitel se často stává pro žáky životním vzorem. (Holeček 2014)

Paidotropa rozlišuje Langová jako individuálně psychologicky orientovaného, který se snaží získat žákovu důvěru a má chápavý, citlivý přístup ke každému jednotlivci. Učitel, který přemýšlí, jak rozvíjet myšlení, paměť, motivaci, zájmy označuje jako sociálně-psychologicky orientovaného (Holeček 2014, s. 14).

V dnešní době se Caselammnova typologie objevuje nejen u nás, ale také ve světě a někteří autoři ji považují za překonanou. K typu učitele paidotropa má velmi blízko tzv. globální učitel, kterého popisuje R. Kohoutek. „*Globální učitel např. respektuje práva druhých a snaží se ve třídě rozložit moc a odpovědnost za rozhodování a přijaté rozhodnutí, vytváří atmosféru vzájemné důvěry, zdravého sebevědomí, individuální a skupinové disciplíny. Zavádí demokratické metody rozhodování a vede k respektování lidských práv. Klade důraz na rovnoměrný rozvoj všech složek osobnosti, ne pouze na získávání vědomostí, ale i na rozvoj složky citové a sociální. Přístupuje navíc k řešení problémů z celosvětového hlediska*“ (Holeček 2014, s. 15).

Pokud učitel má potřebu získávat stále nové poznání a toto poznání předává svým žákům vhodnou a zajímavou formou, je brán za dobrého učitele. Touha pomoci by se měla řadit mezi další jeho potřeby. Dobrý učitel by měl mít touhu řídit a vést žákovy činnosti, uvádět je do světa dospělých, rozvíjet jeho osobnost a zvládat školní vzdělávání. Potřeba seberealizace stojí na vrcholu Maslowovy pyramidy lidských potřeb a je důležité, aby člověk seberealizaci ve svém životě uspokojoval. „*Ocenění dobré práce učitele by*

nemělo být jen jedenkrát ročně finanční odměnou, ale také (a to především) formální i neformální ústní pochvalou vždy, když si to učitel zaslouží“ (Holeček 2014, s. 15).

1.5 Vývoj profese učitele v českých zemích

Učitelství procházelo stejně jako ostatní profese dlouhým vývojem. Vidíme, jak se neustále mění kvalita vzdělávání a výchovy, nároky kladené na učitele, kompetence, které by měl učitel splňovat, cílů, kterých by měl dosáhnout a celkově přístupy v učitelském oboru. V současnosti se stále experimentuje, hledají se nové metody a přístupy ve výuce a začínají se opouštět ty staré. Vývoj profese učitele v českých zemích byl ovlivněn změnami vzdělávacího systému a historickými událostmi. Ve středověku bylo vzdělání v českých zemích spojeno s církví a kláštery. Učitelé se stali kněžími a vyučovali latinu a teologii.

Významný pedagog Jan Amos Komenský přispěl k rozvoji moderního pedagogického myšlení. Od 17. století, byl vývoj učitelské profese ovlivňován teoriemi J. A. Komenského, L. N. Tolstého a dalších humanistických myslitelů. Tereziánské a Josefínské reformy, které proběhly v 2. polovině 18. století, se staly důležitým mezníkem v historii českého učitelství. V roce 1744 vznikla síť tzv. triviálních škol, které daly základy čtení, náboženství a psaní. Na tyto školy navazovaly školy hlavní, v nichž se vyučovala především latina, němčina a další předměty. Učitelé v minulosti žili na kraji bídy, a proto si mnozí z nich museli přivydělávat jako kostelníci či písaři. Máme mnoho zdrojů o vývoji školství v Čechách, chybí nám ale zdroje o tom, jak v minulosti učitelé vyučovali a jaké používali metody.

Rok 1849 v němž byly zřízeny zemské školské úřady, které měly za úkol dohlížet na výuku v mateřském jazyce a rok 1869 jsou považovány za dva důležité momenty. Povinná školní docházka začínala podle tzv. Hasnerova zákona v 6- ti letech a trvala po dobu 8 let. V 70. letech byly zřizovány školy pro postiženou mládež, čímž se vztah k dítěti prohloubil. Milan Hlavačka charakterizuje dva hlavní trendy tehdejšího postavení a významu školství v Čechách. Zavádí do „nejvyšších míst“ školství. Týká se to především Josefa Wenziga, což byl ředitel reálných škol. Josef Wenzig byl předčasně poslán roku 1864 do trvalého důchodu za podporování „des nationalen Treibens“ a za nedbalé vedení svého ústavu v Praze. Jeho propuštění bylo náhlé a jednalo se o skutečnou politickou pomstu. Roku 1861 se na jeho návrh začala obecné a střední školství nacionalizovat. Čeština byla vyhlášena za vyučovací jazyk na všech farních a triviálních

školách. Josef Wenzig se i po svém propuštění ze státní služby nadále věnoval pedagogické a organizační činnosti, ale pouze ve prospěch pražské a zemské samosprávy. K výrazné disciplinarizaci učitelstva došlo na přelomu 60. a 70. let. Učitel se stal veřejným úředníkem s platem vyměřeným tak, aby se mohl svému povolání věnovat a zároveň dokázal uživit svoji rodinu. Učitel byl na druhé straně vyřazen z politiky a zákon mu zakazoval účastnit se „národních rejdů.“

Ke zlepšení materiálních podmínek nejen českého obecního školství došlo v 70. a zvláště 80. letech. Propukaly národnostní boje o obecní školy. Obce nechtěly stavět školy ani pronajímat místnosti pro malý počet žáků, proto místní národnostní menšina žádala obce o zřízení obecné školy a tím se opíraly o ústavní paragraf 19 a paragraf 59 Hasnerova říšského zákona z roku 1869. To vedlo k organizaci moderního rakouského školství, které bylo vytvořeno na přelomu 60. a 70. let 19. století.

Hasnerův liberální školský systém na přelomu 60. a 70. let vedl k dobudování nacionálně odděleného školství. Po roce 1848 v obecním a středním školství bylo posíleno postavení katolické církve. Na místa středoškolských profesorů byli následně jmenováni výlučně katolíci. Plnou kontrolní funkci převzal mezi lety 1868–1870 stát. V té době se mělo vysoké školství zaměřovat na sofistikovanější výchovu nadnárodní elity státu a rakouské společnosti. Učitel byl plně integrován do státní služby v 60. letech. (Bláhová, Kořalka a spol. 2005)

1.6 Škola a vzdělávání 20. století

Ve 20. století se pojily hospodářské změny i s otázkami národnostními a školskými. Zemská školní rada byla rozdělena na českou a německou. Ústřední matice školská se snažila čelit germanizačnímu tlaku v národnostně smíšených oblastech. V průběhu 20. století došlo ve školství k výrazným změnám. Během 20. století se stala povinná školní docházka běžnou normou ve většině vyspělých zemí. Veřejné školství se stalo základním prvkem vzdělávacího systému. Vlády začaly do školství investovat a zakládat veřejné školy. Vysokoškolské vzdělání se v průběhu 20. století stalo důležitou oblastí pro kariéru a profesní rozvoj.

V tomto období se zajistilo vzdělání pro všechny skupiny bez ohledu na rasu, sociální postavení, pohlaví či postižení. Již 29. ledna 1919 byla zřízena v Brně druhá česká univerzita – Masarykova. Od roku 1920 byla univerzita Česká univerzita v Praze prohlášena za Univerzitu Karlovu, od té doby měla právo se pokládat za „*plnoprávnou*

dědičku staroslavné pražské university“ (Kopáč 1971, s. 15) V 20. století bylo také nutno obhájit postavení učitelů, kdy se kritizoval plat učitelů a zařazení ručních ženských prací. Dosavadní zákony, které byly vydané před více jak padesáti lety nevyhovovaly, a proto vláda připravovala návrh zákona na úpravu platových poměrů. (Kopáč 1971)

Předseda soukromé Školy vysokých studií pedagogických v Praze doc. dr. Václav Příhoda patřil do výrazných univerzitních osobností, kteří vyvolali novou etapu ve snahách o reformu nové školy. Mezi charakteristické rysy nové školy Příhoda prosazoval: *„Proti státnosti se zdůrazňuje dynamičnost, proti logičnosti také psychologičnost, proti výrobku výrobní pochod, proti věděni učení, proti duchu hmota, proti meditaci práce“* (Vomáčka 1993, s. 92). Z tohoto programu Příhodovi vyrůstá nová školská soustava. Pětiletá škola, do které dítě vstupuje v šesti letech, poté následuje 2. stupeň a poté navazuje čtyřletá škola odborná a pokračovací. Touto reformou chtěl Příhoda zajistit školu na jakousi „životní přípravku“. (Vomáčka 1993)

Teprve v roce 1930 se dr. J. Keprta podílel na vymezení vzdělávací činnosti obecných škol „Normálními učebními osnovami pro školy obecné“. O dva roky později skupina expertů za řízení doc. Dr. Příhody připravila osnovy „Normální učební osnovy pro školy měšťanské a jednoroční učební kursy“. Pomalé tempo školské reformy bylo ovlivněno tím, že *„korporativní demokracie se tu osvědčila jako strážkyně tradice a spíše jako faktor tlumící než nositel pokroku“*, jak konstatoval dr. S. Hessen. (Vomáčka 1993, s.94)

Během 2. světové z důvodu válečných událostí došlo k narušení školství v mnoha zemích. V důsledku války byly v školy uzavřeny a děti evakuovány kvůli bombardování a dalším nebezpečím. Vzdělávání bylo v některých zemích využíváno k propagaci válečného úsilí a ideologií podporující válku. V českých zemích byly vzdělávací instituce podřízeny okupantům a jejich úkolem bylo propagovat jejich ideologii. Za Protektorátu docházelo v českých zemích ke změnám také v oblasti školství. Velkoněmecká říše prosazovala vyhlazení českého školství, především snahou zavedením německého jazyka jako povinný předmět. Byly postupně zavírány české školy a začaly se otevírat školy německé. Česká inteligence přestala růst z důvodu uzavření vysokých škol. Právě Němci považovali českou inteligenci za nebezpečí a protiproud fašismu. Nadále probíhala cenzura českých učebnic, kdy cenzura probíhala v několika vlnách. Právě zákaz učebnic vyvolal změnu ve vzdělávání. Na základě zákazu některých učebnic byly položeny základy audiovizuálního vzdělávání, kdy se místo učebnic začaly používat školní filmy. (Pánková, 2015)

Zlomovým obdobím se stává rok 1942, kdy došlo k atentátu na říšského protektora Reinharda Heydricha, poté nad školstvím přebralo rozhodující pravomoc ministerstvo. (Kločková [online])

V době socialismu v českých zemích bylo studium velmi odlišné od současného systému. Školství bylo v této době pod přísnou kontrolou. Vše bylo ovlivněno politikou komunistického režimu. O některých etapách v našich dějinách se nesmělo hovořit. Na základních školách se vyučoval pouze ruský jazyk, z kterého bylo mimo jiné také povinná maturitní zkouška. Předměty se musely držet předem stanovených osnov a učitelem se nemohl stát každý. Za dob socialismu učitelé museli na každého žáka individuálně psát posudky, podle kterého byl žák přijat na střední školu. Na základě těchto posudků se spousta nadaných žáků nedostalo na vybranou školu a skončilo na učebních oborech. Vše se odvíjelo od toho, zda rodina byla politicky vyhovující danému režimu. Obecně lze říci, že ne všichni měli za doby socialismu stejné šance na vzdělání. (Národní kronika [online])

ÚV KSČ navazovalo na změnu ústavy z roku 1960. „*Ústřední výbor zdůrazňuje, že všechny ryzí vlastnosti mládeže je třeba soustavně upevňovat a rozvíjet, vštěpovat mladým lidem morální rysy komunistického člověka a všestranně vychovávat mládež v duchu morálního kodexu budovatele komunismu, obsaženého v programu KSSS*“ (Vedra 1961, s.3). Upozorňovalo se na to, „*aby vše, co mládež podniká, bylo prostoupeno vysokou komunistickou ideovostí*“ (Vedra 1961, s.3). V 70. letech 20. století prošla školská soustava poslední významnou změnou. Zákon 63/1978 stanovil školní docházku na 10 let, čímž se spojily osmileté základní školy a dvouleté střední školy. (Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online])

Po „Sametové revoluci“, jež proběhla v listopadu roku 1989 a znamenala změnu politického systému, se školství výrazně proměnilo. Tento vývoj lze charakterizovat nejvýstižněji dvěma slovy: „*demokratizace a decentralizace vzdělávání*.“ (Tuček 2019 [online])

Z důvodu zrušení státního monopolu na vzdělání došlo ke vzniku nestátních (soukromých) škol. „*Jednotné a závazné vzdělávací programy pro základní a střední školy do roku 1989 povinné byly zrušeny a vzdělávací systém se značně diverzifikoval. Postupně vznikala nová studijní nabídka, nové obory, nové učebnice, didaktické metody a nové druhy a typy škol*.“ (Ministerstvo školství a tělovýchovy [online])

Školám a ředitelům byla poskytnuta větší pravomoc ve volbě výukových metod a učebnic. Mimo jiné byly zrušeny centrálně stanovené počty přijatých žáků a školy se přizpůsobily poptávce jednotlivých uchazečů. Změnil se také způsob financování

školství. Školství v roce 1989 odpovídalo modelu státní správy a centrálně řízené ekonomiky. Již po roce 1992 investiční prostředky určené pro školství se rozepisovaly pomocí tzv. normativů. Normativy do dneška prošly vývojem zejména zřizovatelskými, organizačními a právními změnami.

2 TYPOLOGIE UČITELE

Každý učitel řeší situace různými způsoby. Pro jeho práci je důležité jeho vnitřní zařazení neboli charakter. Charakter učitele, tak jako každého člověka, se liší. Učitel by měl být trpělivý, empatický, motivující a měl by být schopen vytvořit takové prostředí, v kterém se žáci budou cítit spokojeni a spokojeni.

2.1 Klasická typologie – Hippokratova – Galénova

Typologie podle Hippokrata se nazývá proto, že je rozlišena podle temperamentu. Hippokrates, což byl řecký lékař, rozlišil čtyři hlavní typy „lidských povah“. Galén od Hippokrata tuto typologii převzal, upravil a upřesnil:

- sangvinik – Mezi sangvinika řadíme normálního či dokonce průměrného člověka. Sangvinik umí ovládat své emoce a jeho emoce jsou stabilní. Situaci řeší vždy s rozvahou. Mezi jeho vlastnosti patří, vyrovnaný, přátelský, podnikavý, výřečný, rozhodný, může ale být také lehkomyšlný, příliš ovlivnitelný, málo náročný k sobě a se sklonem v povrchnosti zájmů
- choleric – Jedinec projevující se výbušnou povahou. Choleric má často sklon k agresi a jeho chování je impulzivní, bývá zásadový, samostatný, průbojný, tvořivý, ale i výbušný, tvrdohlavý, netrpělivý, příliš impulzivní a vzdorovitý
- flegmatik – Typ člověka, který se nenechá jen tak něčím rozhodit. Vše mu je lhostejné. Tento člověk nemá veliké ambice a cíle. Mezi jeho vlastnosti se řadí rozvážnost, zodpovědnost, schopnost, spolehlivost, je trpělivý, klidný, vyrovnaný, může ale obvykle být také příliš pomalý, pasivní, nerozhodný a mívá sklon k lenosti
- melancholik – Melancholický člověk má spíše pesimistické myšlenky. Tento typ člověk bývá citlivý a má neustále nejistotu a strach z budoucnosti. Tito lidé si často zbytečně komplikují život. Melancholik bývá chápající, obětavý, svědomitý, citlivý, ale zároveň bývá bojácný, plachý, pesimistický, uzavřený, nedůvěřivý, urážlivý a málo praktický (Holeček 2014, s. 26-27)

K negativním emocím, kterým se učitel nevyhne, má nejlepší předpoklad flegmatický typ temperamentu – viz tabulka níže. Tento typ učitele má pomalu vznikající city a city jsou slabé. Obecně ale nelze říci, který typ temperamentu je pro učitelské povolání nejvýhodnější. Každá pedagogická situace je vhodná pro různý typ temperamentu učitele. Pro organizaci je vhodný choleric, z důvodu své pracovitosti a aktivity. Pro nekázeň žáků má lepší dispozice flegmatik a sangvinik obvykle zvládá nejlépe funkci třídního učitele. „*S jistotou lze samozřejmě tvrdit, že ideální učitel by měl mít kladné vlastnosti sangvinika, cholerika i flegmatika a neměl by být převládajícím typem temperamentu melancholika*“ (Holeček 2014, s. 28).

Tab. 1: Temperament a city (Holeček 2014, s. 28)

Temperament	City vznikají	City jsou
sangvinik	rychle	slabé
choleric	rychle	silné
flegmatik	pomalu	slabé
melancholik	pomalu	silné

Tab. 1: Temperament a city

2.2 Jungova typologie

Jung založil svou typologii na vztahu lidí k vnějšímu nebo vnitřnímu světu. Existují lidé, které ovládá vztah k vnějšímu světu a na druhé straně lidé, kteří jsou ovládáni k vnitřnímu světu, vztahem k sobě samým. Na základě tohoto rozdělení rozlišuje Jung extroverty a introverty. Extrovert je charakterizovaný jako společenský, družný, má hodně přátel, kteří ho neustále obklopují a může si s nimi povídat. Extrovert je nerad sám, rád riskuje, lehce se rozzlobí, je bezstarostný a má sklon k agresivitě. Introvert bývá charakterizován jako málo přístupný, klidný a dává přednost samotě před společností, nemá rád vzrušení, dává přednost spořádanému způsobu života. (Holeček, 2014, s. 28-29)

2.3 Eysenckova typologie

H. J. Eysenck navazuje na klasické rozlišení temperamentů, které určil Hippokrat a Galén a další. Eysenck doplňuje typologii o škálu tzv. neuroticismu:

- „labilita – tj. náladovost, nedostatek sebeovládání a sebejistoty, nadměrná vzrušivost i na podněty menší intenzity, společenská plachost, neklid
- stabilita, kterou lze snadno charakterizovat pomocí opačných vlastností lability“ (Holeček 2014, s. 29)

Obr. 1: Model temperamentu podle H. J. Eysencka (Čáp, Mareš, 2001, s. 164)

Obr. 1: Model temperamentu

Obrázek znázorňuje vztah mezi výše uvedenými typologiemi. Výzkumy Eysenckova prokázaly, „že škála neuroticismu je sycena jinými vlastnostmi než extraverze-introverze, jsou tedy na sobě nezávislé, a můžeme je proto vyjádřit v souřadnicovém systému kolmými osami“ (Holeček 2014, s. 29).

2.4 Typologie I. P. Pavlova

Ruský fyziolog Ivan Petrovič Pavlov stanovil typologii jedinců na základě jejich reaktivních vlastností. Typologie dle Pavlova se používá především v psychologii a pedagogice.

Pavlov vypracoval neurofyziologickou teorii temperamentu. Jeho teorie vychází z vlastností nervových procesů – útlumu (inhibice) a vzruchu (excitace). „Vzhledem k tomu, že učitelské povolání vyžaduje nervovou soustavu odolnou vůči zátěži, bylo by pro učitele žádoucí, aby byl v průběhu nervových procesů typem silným, vyrovnaným a pohyblivým. (Holeček 2014, s. 30)

2.5 Velká pětka „Big five“

Ve 2. polovině 20. století považovala řada psychologů pět faktorů za základní. Psychologové se zabývali lidskou osobností a její strukturou. L. R. Boldberg zkoumal osobní charakteristiky, které se vyskytují v různých jazycích napříč různými kulturami. Boldberg dospěl k pěti základním vlastnostem. Tabulka viz níže popisuje pět základních vlastností podle Boldberga. (Cakurpaloglu 2012)

Tab. 2: Faktory osobnosti v modelu „velké pětky“ (Cakurpaloglu 2012, s. 133)

Faktor	Popis
otevřenost	vynalézavý – praktický rozmanitost – rutina nezávislost – konformita
svědomitost	organizovaný – neuspořádaný opatrný – neopatrný ukázněný – neukázněný
extraverze	společenský – samotářský vtipný – rozvážný citlivý – zdrženlivý
vstřícnost	ohleduplný – bezcitný důvěřivý – podezřivý ochotný – neochotný
neuroticismus	klidný – úzkostlivý jistý – pochybující spokojený – nespokojený

Tab. 2: Faktory osobnosti

Rozdělení temperamentů v rámci učitelské profese může být užitečné pro pochopení, jakým způsobem učitelé reagují na různé situace a jak zpracovávají své emoce ve vzdělávacím prostředí. Učitel s flegmatickým temperamentem se vyznačuje klidem a dokáže velmi dobře zvládat stresové situace ve třídě. Cholericový typ učitele cílí na výsledky, přičemž je často energický. Může být účinný v motivaci studentů, a naopak může být impulzivní a netrpělivý. V dobrém plánování výukových aktivit bývá učitel s melancholickým temperamentem. Tento typ učitele má předpoklad pro individuální přístup ke svým žákům, avšak může mít tendenci k perfekcionismu a kritičnosti. Sangvinik je posledním typem temperamentu. Tento typ učitele snadno navazuje vztah se svými žáky, avšak může mít problém se soustředěním na detaily. Rozumět odlišným temperamentům může učiteli pomoci k pochopení sebe samotného a lépe porozumět potřebám svých žáků. To vše může vést k efektivnější výuce.

3 ZAČÍNÁJÍCÍ UČITEL

Při vymezení pojmu, kdo je začínající učitel, narazíme na různé diskuze. Definice začínajícího učitele, která vychází ze zdrojů Šimoníka (1994) a Píšové (1999) je definován jako: „*Učitel, který má příslušné vysokoškolské vzdělání a pedagogickou způsobilost, chybí mu však pedagogická zkušenost, je na začátku své profesní dráhy*“ (Vítečková 2018, s. 26). Definice Průchy, Walterové a Mareše (2009) uvádí, že časové rozmezí začátečnictví nelze blíže vymezit, jelikož závisí na výši úvazku, typu školy a individuálních zkušenostech učitele. Období začátečnictví je vhodné dát do kontextu s adaptačním obdobím. (Vítečková 2018)

Šimoník (2009) uvádí v Pedagogické encyklopedii (Průcha 2009) důležitý mezník, a to profesní stabilizaci. Začínajícímu učiteli je poskytována stálá odborná pomoc ze strany uvádějího učitele. Koho tedy můžeme považovat za začínajícího učitele? „*Jde o učitele v adaptačním období, které definujeme jako období začátku profesní dráhy učitele, jako dobu, kdy je učiteli poskytována podpora vedením školy, nebo v případě neexistence podpory jako dobu, kdy se učitel adaptuje na nové prostředí*“ (Vítečková 2018, s. 27) Adaptační období je považováno za první rok praxe, přičemž ostatní roky se označují za období stabilizace a ukotvení v profesi. (Vítečková 2018)

3.1 Adaptační období

Adaptační období začínajícího učitele je čas, během něhož se nový učitel přizpůsobuje a integruje do své nové role. Během této doby začínající učitel může čelit výzvám, do nichž můžeme zařadit komunikaci s rodiči, správu třídy a vyrovnávání se s novým prostředím. Učitel se v adaptačním období seznamuje s prostředím, v níž začíná učit, s žáky a s tím, jak s nimi pracovat, s dokumentací školy a dalšími činnostmi, s kterými se bude pravidelně při své práci setkávat. Adaptační období je klíčovým předpokladem kvalitní učitelské kariéry.

V adaptačním období začínající učitel spolupracuje s uvádějíím učitelem, který je novému učiteli průvodcem a mentorem. Pozice uvádějího učitele je ukotvena dle novely zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících. Více o uvádějíím učiteli uvádím v kapitole Uvádějíí učitel. Je velmi důležité, aby si navzájem osobnostně vyhovovali a měli podobnou profesní vizi. Uvádějíí učitel se může stát také ideálním tandemovým učitelem, který pomáhá novému učiteli zvládat jednotlivé úkoly a činnosti. Proces adaptace by měl být promyšlený. Přispívá ke spokojenosti začínajícího učitele a může

zvýšit pravděpodobnost, že začínající učitel zůstane nejen na konkrétní škole, ale celkově ve školství.

3.2 Průběh adaptačního období

Adaptační období se dá rozdělit do tří fází – co je potřeba udělat, než nový učitel nastoupí a během jeho nástupu, v průběhu jeho adaptace a v jejím závěru. Před nástupem začínajícího učitele by se nemělo zapomenout:

- Za adaptační proces by měl být někdo zodpovědný. Nemusí to být vždy ředitel školy, ten naopak může pověřit například svého zástupce.
- Začínající učitel by měl mít uvádějíciho učitele. Uvádějíci učitel by měl patřit k nejzkušenějším učitelům na škole, kterého často ostatní kolegové vyhledávají. Uvádějíci učitel by měl být ochoten sdílet zkušenosti, dávat zpětnou vazbu a mít radost z každého posunu nového začínajícího učitele. Vztah mezi uvádějícím a začínající učitelem by měl být otevřený a upřímný.
- Uvádějíci učitel spolu s ředitelem by měli připravit plán adaptace, což je soubor kroků a činnosti potřebných pro začlenění začínajícího učitele do praxe na dané škole. Plán nemusí být pevně daný, ale může se měnit dle potřeb nového učitele.
- Uvádějícímu učiteli by se měl přizpůsobit rozvrh hodin tak, aby mohl práci dobře vykonávat.
- Uvádějíci a začínající učitel by si měli stanovit na úvodním setkání pravidla pro další vzájemná setkávání, hodnocení a zpětnou vazbu.
- Vedení by nemělo zapomínat na představení nového učitele pedagogickému sboru a ostatním zaměstnancům školy.
- Seznámit začínajícího učitele s kurikulárními dokumenty školy.

Začínající učitel během adaptačního období by měl cítit, že je užitečný a vedení školy má o něj zájem. Měl by dostat co nejvíce možností vidět metody uvádějíciho učitele či ostatní zkušené pedagogy. Plán profesního rozvoje by se měl stát součástí učitelova profesního růstu. (Beran a kol. [online])

3.3 Podmínky začínajících učitelů

Nástupní podmínky začínajícího učitele se mohou lišit podle země a školského systému. V ČR se obvykle vyžaduje získání odborné kvalifikace vysokoškolského vzdělání získaným studiem v akreditovaném magisterském studijním programu v oblasti pedagogických věd a příslušné aprobase pro daný předmět, který chce vyučovat. (Hraba [online])

V životě mladého člověka, absolventa vysoké školy s učitelským studijním programem, který nastupuje do praxe, dochází k výrazným ekonomickým i sociálním změnám. Práce začínajícího učitele je také ovlivněna množstvím vyučovacích předmětů a pracovním úvazkem. Pokud dostane začínající učitel předměty k vyučování, jenž nespádají do jeho aprobase, jeho nástupní problémy se mohou stupňovat. Mladí učitelé se snaží získat práci v místě bydliště i za cenu přidělení neaprobovaných předmětů. Právě neaprobovaná výuka mladého učitele potřebuje větší pozornost a o její efektivitě lze pochybovat. Pedagogická práce začínajícího učitele potřebuje pozornost svých zkušenějších kolegů.

3.4 Nedostatky v práci začínajících učitelů

Začínající učitel přirozeně nemá dostatečnou praxi. Mladý učitel se může potýkat s běžnými nedostatky v průběhu své počáteční kariéry. Potřebuje více času na zdokonalení svých dovedností například v oboru pedagogiky, plánování hodin či hodnocení. Profese učitele je občas stresující a náročná, což velmi často vede k vyhoření.

Klement uvádí několik nedostatků, s kterými se potýká začínající učitel, řadí se mezi ně například metodická neobratnost, nízká úroveň jazykového vyjadřování, nejistota při řešení výchovných problémů, nejistota při jednání s rodiči, deformované písmo. M. Kocanda naopak uvádí, že začínající učitelé mají nízkou odpovědnost, nesprávný vztah k povinnostem a nemají zájem podřídit své zájmy potřebám školy. (Šimoník 1995, s. 33) „*Mladým učitelům chybí zásadovost, touha po prohlubování vzdělání, malá náročnost k sobě i jiným, důslednost, pořádkumilovnost a společenské vystupování. Neumějí jednat s rodiči, mají potíže se zadáváním úkolů, s opravami písemných prací a s klasifikací*“ (Šimoník 1995, s. 33). Mladí učitelé podceňují písemnou přípravu na vyučovací hodinu. Mnoho mladých učitelů nemyslí na cíl a drží se učebnice, podle kterých probírají učivo. Neodhadnou přiměřené kvantum poznatků, cíl vidí pouze v předávání poznatků. Často zapomínají na termínovou správnost, návaznost

a přiměřenost učiva. Jejich projev postrádá jazykovou a logickou správnost. Neumí se tolik vžít do dětské psychiky a málokdy zjišťují, zda jeho výkladu žáci rozumí. Začínající učitel obvykle napodobuje svého učitele ze základní či střední školy a nepřizpůsobuje zkušenosti podle situace v dané třídě a prostředí. Převládá vyučování, kdy je žák pasivní a učitel je aktivní. Pokud žáky nezapojí do výuky, vede to k nekázní a nepozornosti žáků. (Šimoník 1995)

Začínající učitelé mají dobré teoretické znalosti, ale neumějí je realizovat do své praxe. „*Nedostatek zkušeností a dovedností se ovšem netýká jen učitelské profese, je to přirozený jev u absolventů všech vysokých škol. Teoretická příprava během studia postrádá příklady, chybí disciplíny aplikačního charakteru a praktický výcvik není do učebního plánu zařazen, nebo je prováděn s malou efektivitou.*“ (Šimoník 1995, s. 35) Dalo by se říci, že po dokončení studia má začínající učitel pevný základ v teoretických znalostech, naopak mu chybí dovednosti.

Nezbytná profesionální fáze pro začínajícího učitele je zvládnutí základních pedagogických dovedností. Bez toho, aniž by si zvládnul připravit rychle pomůcky, pohotově reagoval a organizoval, měl kultivovaný projev a jisté vystupování by se těžko posunul kupředu. (Šimoník 1995)

Šimoník uvádí několik nedostatků, z kterých mohou vzniknout nejčastěji problémy:

- „*materiální vybavení školy,*
- *neukázněné chování, agresivita žáků, množství přestupků*
- *nezájem žáků o školu a učení*
- *špatná organizace práce ve škole*
- *rodiče podceňují práci učitele*
- *nedobré vztahy mezi učiteli*
- *nízká úroveň znalosti žáků*
- *nízký nástupní plat*
- *intriky, pomluvy*
- *vysoký počet žáků ve třídách*
- *neschopné vedení školy*
- *složení sboru, vysoký věk kolegů*
- *vztahy mezi žáky*
- *ochota k jakékoli inovaci*
- *nevhodné zásahy školského úřadu do práce školy“* (Šimoník 1995, s. 14).

4 UVÁDĚJÍCÍ UČITEL

Uvádějícím učitelem se stává zkušený pedagog, který by měl být mentorem pro začínajícího učitele po celou dobu adaptačního období. Měl by být nápomocný začínajícímu učiteli ve všech oblastech učitelské profese, a tím mu zajistit snadnější nástup do zaměstnání. Dříve činnost uvádějícího učitele byla ukotvena vyhláškou č. 79/1997 Sb., kdy byla v roce 1985 zrušena a záleželo pouze na školách, jak se budou začínající učitelé podporovat.

Dle novely zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, v platném znění došlo s účinností od 1.9.2023 ke změnám zejména v oblasti co musí ředitel nebo školské zařízení učinit. Novela, která je účinná od 1.1. 2024 určuje:

1. *„Každému učiteli (nikoliv pedagogickým pracovníkům obecně), který začal po 1.1. 2022 vůbec poprvé vykonávat zaměstnání učitele, odpovídající délku adaptačního období a přidělí mu uvádějícího učitele. (U učitelů, kteří začali vůbec poprvé vykonávat zaměstnání učitele dříve než 2.1. 2022, vznikne nárok na adaptační období pouze tehdy, pokud práci učitele nevykonávali pro soustavné překážky v práci delší než 4 měsíce, a současně jejich skutečně odpracovaná doba práce učitele nepřesáhla 2 roky).*
2. *Vyzve pedagogického pracovníka, respektive uchazeče o práci pedagogického pracovníka, který přede dnem 1. 9. 2023 práci pedagogického pracovníka nevykonával a který nezískal odbornou pedagogickou kvalifikaci v českém jazyce, k prokázání znalosti českého jazyka podle nového znění zákona na úrovni B2, popřípadě C1 SERRJ, pokud nebude vyučovat pouze předměty v cizím jazyce, respektive cizí jazyk nebo konverzaci v cizím jazyce.*
3. *U pedagogického pracovníka – cizince, respektive uchazeče o zaměstnání pedagoga – cizince, se kterým podepíše pracovní smlouvu 1. 9. 2023 nebo později, požaduje prokázání bezúhonnosti způsobu podle nového znění zákona.“* (Edu [online])

Začínající učitel by měl mít ve svém uvádějícím učiteli podporu v začátcích jeho praxe. Uvádějící učitel by si měl první školní rok, kdy se stává mentorem začínajícímu učiteli, rozdělit do několika skupin. Prvním obdobím je období před nástupem začínajícího učitele, do kterého patří přípravný týden a druhé období se vztahuje k nástupu začínajícího učitele. Národní pedagogický institut České republiky v rámci programu SYPO

doporučuje uvádějícím učitelům několik činností, které by měli naplnit spolu s vedením, jak před nástupem nového učitele, tak během jeho adaptačního prostředí. Celé adaptační období lze rozdělit do několika oblastí:

- *„příprava v období prvního školního roku*
- *realizace*
- *reflexe*
- *adaptační období v průběhu druhého školního roku“*. (NPI 2021 [online])

Na co se připraví uvádějící učitel (UU) před nástupem nového učitele:

- seznámení nového učitele s ostatními kolegy
- setkání nového kolegy s vedením školy
- připomenutí si některých částí mentoringu (rozhovor s novým učitelem, zpětná vazba ZU)
- příprava náslechu ZU
- sebereflexe svých kompetencí

Co si dále UU připraví pro začínajícího učitele (ZU):

- seznámení s provozem, prostředím školy
- ukázka tradičních akcí školy, mimoškolních aktivit
- představení učebních pomůcek
- ukázka pravidel pro hodnocení
- představení plánů pedagogické podpory, IVP
- rady pro přípravu pedagogické rady
- tipy pro přípravu na výuku
- doporučení pro komunikaci s rodiči
- doporučení pro zakládání písemných prací žáků
- připravit plán adaptace
- připravit si náslechy v hodinách ZU

Během celého adaptačního procesu probíhá průběžná reflexe práce ZU, kdy UU po každé hodině poskytne zpětnou vazbu ZU a po celou dobu mu pomáhá s plánováním výuky. UU dává pokaždé ZU průběžné hodnocení, kdy mu sděluje, čemu se má vyvarovat

a které kroky ho mohou posunout směrem dopředu. Cílem takto koncipovaného adaptačního období je usnadnění začínajícímu učiteli vstup do učitelské profese. Pokud adaptační období nenaplní svá očekávání, může se stát, že ZU odejde z dané školy, nebo hůře, odejde z učitelské profese úplně. Pokud uvádějící učitel zvolí správný adaptační plán pro začínajícího učitele, přispívá celkově k lepšímu vzdělávání. Obecně je adaptační proces pro začínajícího učitele cesta, která usnadní začínajícímu učiteli kvalitní vstup do učitelské profese a zvýší jeho profesní sebepojetí. (NPI 2021 [online])

5 PEDAGOGICKÁ KOMUNIKACE

Pedagogická komunikace je klíčová kompetence vzdělávacího procesu, a proto by jí měl každý učitel, zvláště začínající učitel, věnovat pozornost. Pedagogická komunikace se zaměřuje na interakci mezi učitelem a žákem. Cílem je přenášet vzdělávací informace a podporovat učení.

Pedagogickou komunikaci lze chápat z různých hledisek v diferencovaném obsahu i rozsahu. D. Gavor uvádí: „*Pedagogická komunikace je výměna informací mezi účastníky výchovně-vzdělávacích cílů. Pedagogická komunikace se řídí osobitými pravidly, které určují pravomoce jejich účastníků*“ (Gavor in Nelešovská 2005, s. 26).

A. N. Leont'jev definuje: „*Pedagogická komunikace je profesionální komunikace učitele se žákem při vyučovací hodině i mimo ni, jež má určité pedagogické funkce a je zaměřena na vytvoření příznivého psychologického klimatu*“ (Leont'jev in Nelešovská 2005, s. 26)

K. Klimeš, S. Navrátil aj. Fleischmann uvádějí: *Komunikaci je tedy nutné chápat jako základní prostředek uskutečňování výchovy a vzdělávání, který umožňuje zprostředkovaně v podobě verbálních a neverbálních projevů učitelů a žáků realizaci zvolených cílů, obsahu, metod a forem jako prvků vyučovacího procesu*“ (Nelešovská 2005, s. 26).

Nastává otázka, které subjekty jsou obsahem pedagogické komunikace. Na jedné straně stojí učitel, přednášející, vychovatel, vedoucí zájmových kroužků a na druhé straně je žák, posluchač, student. V dnešní době můžeme nalézt také jiné formy vzdělání. Vzdělávat mohou mimo jiné také učebnice, didaktická technika a různé učební pomůcky. Za základní faktor v komunikaci můžeme považovat také rodiče. O pedagogické komunikaci hovoříme také tehdy, komunikují mezi sebou i žáci. J. Andersonová komunikaci přirovnává k ping-pongu. „*Jde o dávání a brání. Neshrábněte míček. Strídejte se. Ať je míč v pohybu*“ (Nelešovská 2005, s. 27).

J. Gric pojímá pedagogickou komunikaci v následujících pěti bodech:

- princip kooperace – spolupracovat s partnery
- maxima kvantity – neříkej víc, než je nezbytné, sdělení je dostatečné, ale úsporné
- maxima kvality – pokud nemáš důkazy, neříkej nic
- maxima relevance – říkej v danou dobu to, co je vhodné k tématu a je důležité
- maxima způsobu – mluv jasně, přesně, srozumitelně (Nelešovská 2005)

J. A. Komenský vyslovil podobné myšlenky před několika stoletími ještě před J. Gricem. „*Řeč, nechť souhlasí s rozumem jak mluvícího, tak naslouchajícího.*

Mluvícího, aby nevyjadřoval něco jiného, než cítí, poslouchajícího, aby se to hodilo k jeho chápavosti. Jinak budeš mluvit marně. Řeč, necht' se shoduje s okolnostmi, kdo, co, proč, kdy, kde mluví, neboť kdo má mnoho vykonat musí mluvit málo, kde není dost času, nesmí být řeč rozvláčná. Nemluv vše, co bys mohl nebo co víš, ale jen to, co prospívá. Prázdné nádoby duní. Je lépe neříci sto věcí, jež by měly být řečeny než říci jednu, jež y měla být zamlčena“ (Nelešovská 2005, s. 28).

5.1 Účastníci pedagogické komunikace

Nejčastější účastníci pedagogické komunikace jsou učitel x žák. Jednotlivec zastává roli učitele, stojí proti 20–30 žákům – nedospělým jedincům. Pedagogická komunikace nabývá charakteru masové komunikace. D. Gavor stanovuje typy účastníků v pedagogické komunikaci:

- „učitel x žák
- učitel x třída
- učitel x skupina žáků
- žák x třída
- žák x skupina žáků
- žák x žák
- skupina žáků x skupina žáků
- skupina žáků x třída“ (Nelešovská 2004, s. 29)

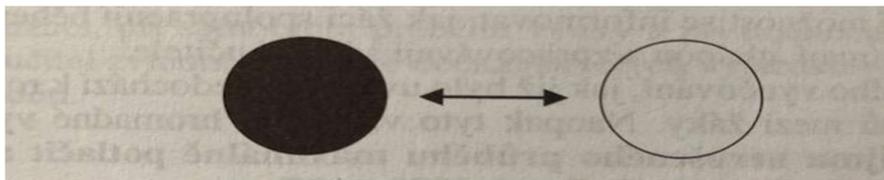
Pokud žák v pedagogické praxi komunikuje také sám se sebou, a nejen s druhými jedinci, jedná se o tzv. intrakomunikaci. Tato komunikace se neváže pouze k žákům, ale je spojena s myšlením člověka vůbec.

Rozhovor, který zpravidla probíhá mezi učitelem, který klade otázky, a žákem, jenž odpovídá na otázky, se nazývá obousměrná komunikace. Zde je důležitá formulace otázek učitele, který musí zaujmout a zapojit žáky do rozhovoru.

J. Mareš aj. Křivohlavý uvádějí další typy obousměrné komunikace mezi učitelem a žákem:

- „rozhovor se žákem před třídou
- rozhovor se žákem mezi ostatními žáky
- rozpravu ve třídě“ (Nelešovská 2005)

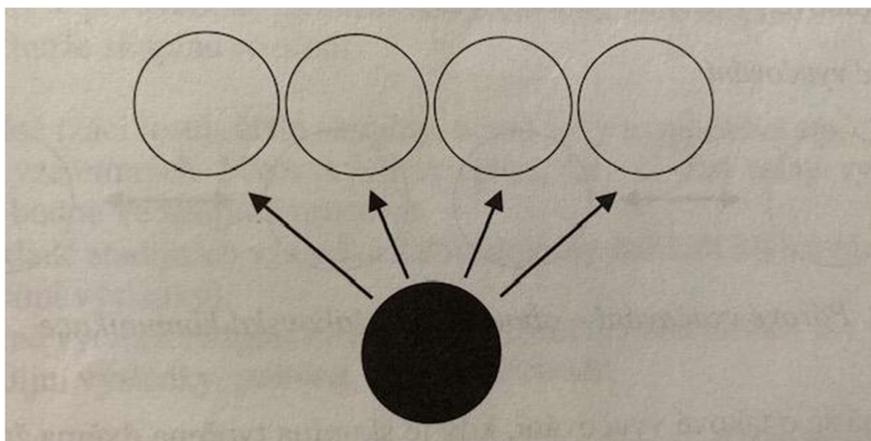
Obr. 2: Obousměrná komunikace mezi učitelem a žákem, učitel vyznačen černě (Nelešovská 2005)

Obr. 2: Obousměrná komunikace

Hovoříme-li o monologu učitele či přednášejícího, který vykládá, vypráví nebo hodnotí žáky, můžeme hovořit o jednosměrné komunikaci od učitele ke třídě. Během této komunikaci je nepřipustné, aby žáci mezi sebou komunikovali.

Obr. 3: Jednosměrná komunikace od učitele ke třídě (Nelešovská 2005)

Obr. 3: Jednosměrná komunikace

5.2 Verbální komunikace

Verbální komunikace se vztahuje k výměně informací pomocí slov a jazyka. Slovo je základní jednotkou, a proto hovoříme o verbální komunikaci. Tento typ komunikace stojí v pedagogické komunikaci na prvním místě. Umožňuje sdílet myšlenky, informace a pocity. Je klíčovým prvkem lidské interakce. V pedagogickém procesu má verbální komunikace určité fáze. Musí existovat záměr, následuje sdělení a příjemce se snaží sdělení dekodovat. Učitelovy dovednosti určují délku verbálního projevu. (Nelešovská 2005)

5.3 Neverbální komunikace

Neverbální komunikace zahrnuje všechny formy komunikace, přičemž nezahrnuje slova a jazyk. Nejde pouze o mimickou stránku řeči, ale celkově o řeč těla. Mnohdy je tento typ komunikace upřímnější než slova. Nonverbální komunikace je důležitá jak v osobním, tak v profesním životě. Neverbální projev rozebírá precizně J. Křivohlavý.

„Lidská tvář má velice bohatý komunikační potenciál. Je v první řadě důležitým sdělovačem emocionálních stavů. Odráží vzájemné postoje lidí, kteří spolu jednají, poskytuje zpětnou vazbu v rozhovoru, tj. odpověď na to, co jsme druhému člověku řekli. Někteří badatelé se dokonce domnívají, že z hlediska komunikace je tvář vedle slova druhým nejdůležitějším sdělovacím prostředkem v mezilidském vztahu“ (M. O. Knapp, 1978) (Nelešovská 2005, s. 46).

6 TŘÍDNÍ A SOCIÁLNÍ KLIMA

6.1 Sociální klima

Sociální klima je vnímáno jako atmosféra a interakce mezi lidmi v určité skupině nebo prostředí, např. pracoviště, komunita a v neposlední řadě třída. Sociální klima zahrnuje klíčové prvky: podpora a solidarita, vzájemný respekt, otevřená komunikace, důvěra a bezpečné prostředí, ve kterém se jednotlivci cítí bezpečně a chráněně. Pozitivní sociální klima může pomoci k vyšší motivaci, lepší spolupráci, celkovému pocitu pohody a lepšímu duševnímu zdraví v komunitě či skupině.

O fenoménu školní klima hovoří Grecmanová (1998, s.35), která uvádí, že je velmi složité podat přesnou definici. Ježek (Ježek in Urbánek a spol., s. 41) konstatuje: „výraz *školní klima může znamenat prakticky cokoli v škole, co je nehmotné a prostupuje to celou školu*“ (Ježek, 2003, s.2)

Klima ve škole je nutné intenzivně zkoumat a snažit se ho vhodnými intervencemi ovlivňovat. Vztahy mezi učiteli prosakují ve škole mezi žáky a ovlivňují tak jejich sociální učení. „*Obecně se předpokládá, že klima školy, příp. i klima učitelského sboru, má dopad na samotné žáky nebo studenty v oblasti sociálního učení.*“ (Urbánek a spol., 2020, s. 39) Klima pro učitele představuje důležitý diagnostický prostředek, který vypovídá o fungování celé školy. Důraz se klade na učitelský sbor, který se podílí na chodu školy.

6.2 Třídní klima

Třídní klima je atmosféra ve třídě, jež ovlivňuje vztahy mezi žáky a učitelem. Dobré třídní klima podporuje učení a sociální rozvoj žáků a žákyň. Prezentují se i jiné termíny, které autoři nahrazují, např. ovzduší třídy, atmosféra, nálada aj.. Průcha (2002) pracuje s tímto tématem:

„*Edukační prostředí třídy:*

- *fyzikální faktory* (*osvětlení, prostorové dispozice, konstrukce nábytku, barvy stěn apod.*)
- *psychosociální faktory*
 - *stabilní (trvalejší sociální vztahy mezi účastníky edukačních procesů)*
- klima třídy

- *proměnlivé (krátkodobé stavy interakce mezi účastníky edukačních procesů) - atmosféra ve třídě“ (Průcha 2002, s.66)*

Pro pozitivní třídní klima je základem vytvářet bezpečné prostředí a umožnit tím žákům bezpečí a respektování. Dalším pozitivním aspektem je podpora spolupráce a komunikace. Aktivity, jenž podporují spolupráci a sdílení mezi žáky, mohou posílit přátelství a týmovou práci ve třídě. V neposlední řadě pro vytváření pozitivního třídního klima je budování důvěry a respektu mezi učitelem a žáky. *„Klima školní třídy lze definovat jako „ustálené postupy vnímání, prožívání, hodnocení, reagování všech na to, co se ve třídě odehrálo, odehrává nebo, co se má v budoucnu odehrát“ (Mareš, Křivohlavý, 1995, s. 147)*

R. Čapek definuje třídní klima takto: *„Třídní klima je souhrn subjektivních hodnocení a sebehodnocení vnímání, prožitků, emocí a vzájemného působení všech účastníků, které v nich jako ve spolutvůrcích a konzumentech vyvolávají edukační i jiné činnosti v daném prostředí“* Čapek se dále domnívá, že aspekty utvářející klima by se měly zaměřovat na činnosti pedagoga, jako jsou komunikace ve třídě, kázeň, prostředí třídy, vyučovací metody, hodnocení a vztahy mezi žáky ve třídě, participace žáků. (Čapek, 2010, s.15)

7 ORGANIZACE POMÁHAJÍCÍ ZAČÍNÁJÍCÍM UČITELŮM

Existuje mnoho organizací, které poskytují začínajícím učitelům podporu a pomoc. Některé z nich zahrnují vlastní asociace učitelů, které nabízejí profesní vývoj, síťování pro učitele v různých fázích jejich kariéry a odborné poradenství. Existují také online platformy, které nabízejí živé kurzy a workshopy s možností interakce s instruktory a dalšími účastníky.

7.1 Začni učit!

Projekt Začni učit vznikl roku 2016, pomáhá zájemcům o učitelskou profesi a byl podpořen ministrem školství, mládeže a tělovýchovy. Tento projekt má za cíl dostat do školství motivované zájemce o učitelství. Podle novely zákona o pedagogických pracovnících platné od 1.9.2023 stačí mít pouze absolvované magisterské studium (Mgr. či Ing.) a zájemce o školství si může doplnit pouze doplňkové pedagogické minimum, které je známo pod výrazem „pedagogické minimum“. Tento projekt nabízí interaktivního průvodce, který zájemci poradí, kde se může začít vzdělávat a získá potřebnou kvalifikaci.

Program Začni učit! nabízí mimo jiné také týdenní program, kdy se zájemce stane na týden učitelem či učitelkou a na vlastní kůži si vyzkouší roli učitele. Zájemce při vstupu do tohoto programu získá mentora po celou dobu trvání projektu, vyzkouší si roli učitele přímo v praxi, získá pedagogické základy od zkušeného lektora a dostane reflexi dovedností i zkušeností.

Program připravil pro zájemce systém, který mu najde kurz na míru jeho vzdělání. V příloze uvádím seznam Vysokých škol a Univerzit, kde zájemce získá potřebnou pedagogickou kvalifikaci. (Začni učit! [online])

7.2 Učitel naživo

Nezisková organizace Učitel naživo usiluje o modernizaci českého vzdělávání. Organizace vznikla za pomoci týmu expertů, s nimiž do praxe zavedli programy nejen pro učitele, ale i vedení školy pro zlepšení vzdělávání dětí. Vize organizace je, aby se všechny děti učily naplno s radostí a měli rovné šance. Organizace je vytvořena špičkovými odborníky a zkušenými učiteli, navazuje s dětmi vztahy založené na důvěře.

Program Učitel naživo je dvouletý program pro budoucí učitele akreditovaný u MŠMT, který staví na dlouholeté praxi přímo ve školách. Program je určen absolventům vysokoškolským oborů, kteří chtějí učit na 2. stupni základních škol či středních škol a chybí jim potřebné pedagogické vzdělání. Absolventi by měli odpovídat některému z humanitních a přírodovědných předmětů, cizích jazyků nebo předmětů, které jsou zaměřeny na výchovu (dramatickou, tělesnou, výtvarnou). Absolvent by měl před vstupem do programu již disponovat kompetencemi vybraného oboru, který chce vyučovat. V tomto programu budoucí učitel získá nástroje, které mu pomohou obstát i ve třídě, kde je výuka a chování dětí náročné. Zkušení praktici rozebírají konkrétní situace z výuky, propojují teorii s praxí a připravují exkurze do českých i zahraničních škol. Během programu budoucí učitel získá 150 hodin praxe a 150 hodin výuky. Po úspěšném absolvování programu učitel získá certifikát. (Učitel naživo [online])

7.3 Projekt Sypo

Národní pedagogický institut České republiky od ledna 2018 zahrnuje do svého projektového portfolia projekt Systém podpory profesního rozvoje učitelů a ředitelů, zkráceně SYPO. Projekt SYPO nabízí podporu nejen pro všechny učitele, ale také pro ředitele škol, kteří chtějí rozvíjet svou profesi. Cílem projektu je nastavit a změnit systém vzdělávání pedagogických pracovníků, přičemž by tak pozitivně ovlivnil kvalitu českého školství. Projekt je spolufinancován Evropskou unií. Ve spolupráci s MŠMT, Učitelskou platformou a Začni učit v rámci tohoto projektu vznikly materiály potřebné pro začínající učitele.

Tyto materiály by měly usnadnit začínajícím učitelům jejich nástup do školství a stát se tak samostatnými učiteli, nabídnout pro uvádějící učitele doporučení pro práci se začínajícím učitelem a členy vedení školy připravit a seznámit se základními principy na adaptační období.

Projekt SYPO připravil mimo jiné příručky pro jednotlivé aktéry adaptačního procesu, v kterých je mimo jiné také odkaz na E-learning. Mezi ně patří:

- *„Příručka pro uvádějícího učitele + E-learning Začínající učitel a adaptační období*
- *Příručka pro začínajícího učitele + E-learning Uvádějící učitel a adaptační období*

- *Příručka pro vedení školy + E-learning Vedení školy a adaptační období začínajícího učitele* (Sypo [online]).

Všechny aktuální informace zájemce nalezne na webu www.projektsypo.cz.

PRAKTICKÁ ČÁST

Cílem diplomové práce je provést analýzu činností učitele v adaptačním období s důrazem na spolupráci s uvádějícím učitelem a formulovat metodická doporučení pro začínajícího učitele. Pro zpracování praktické části jsem využila metody pozorování činností, zúčastněného pozorování a polostrukturovaný rozhovor. Nadále se praktická část skládá z analýz rozhovorů začínajících učitelů. Výzkumné šetření probíhalo v období od září 2022 do ledna 2024.

8 ANALÝZA ROZHovorŮ

Praktická část představuje analýzu rozhovorů se začínajícími učiteli. Výzkumnou metodu pro tuto činnost jsem zvolila polostrukturovaný rozhovor, během něhož jsem se dotazovala začínajících učitelů na témata týkajících se jejich adaptace na učitelskou profesi na jejich škole. Pro můj výzkum byla důležitá data z těchto oblastí:

- seznámení se s prostředím školy a s kolegy, jejich podpora
- přípravný týden, administrativa, začlenění do pedagogického sboru
- vedení výuky, materiály a pomůcky do výuky ve škole
- spolupráce s rodiči, nastavení komunikačních nástrojů
- zhodnocení po 1. roce působení na dané základní škole
- zkušenosti, doporučení ostatním začínajícím učitelům

8.1 Pavel 35 let, začínající učitel (absolvent)

Pavel učí již 2. rokem na 1. a 2. stupni. Jeho aprobace je tělesná výchova a výpočetní technika. Po absolvování studia, které dokončil na Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, započala jeho praxe na základní škole v České Lípě. Pro práci učitele se rozhodl z důvodu, že toto povolání nepovažuje za stereotypní. Člověk se neustále vzdělává a učí novým věcem. Práce s dětmi ho dle něj vždy bavila. Již jako náctiletý jezdil jako vedoucí na letní tábory.

Při nástupu do práce měl obavy, zdali vše zvládne a bude dobrý učitel. K jeho nástupu do začátku školního roku mu pomohl přípravný týden, kdy získal prostor pro seznámení se s kolektivem a obecně s chodem školy. V tomto týdnu absolvoval potřebná školení pro zahájení školního roku a celkově se rozkoukával po škole. V přípravném

týdnu dostal své místo v kabinetě, kde sedí se svým pracovně zkušenějším kolegou, a tudíž mu je nápomocen. Během tohoto týdne také pozoroval práci svých ostatních kolegů a získával potřebné informace.

S ostatními kolegy a s prostředím školy ho seznámilo vedení na pedagogické radě v přípravném týdnu. S ostatními pracovníky se seznamoval postupně. Některé kolegyně a kolegy si pamatoval ihned, především ty, kteří s ním hodně spolupracovali a byli s ním hodně v kontaktu. Pavel své kolegyně a kolegy popsal jako *vstřícné, milé* kolegy a v případě jeho potřeby mu byli vždy nápomocní. Jeho začlenění do kolektivu bere jako bezproblémové, nepovažuje se za konfliktního člověka, tudíž nepředpokládal, že by někde nastal problém. Nápomocní mu nebyli pouze kolegové a kolegyně, ale také vedení školy. Pomohli mu v rámci výuky a administrativy. Pomoc byla v rámci administrativy důležitá, jelikož jí pro začínajícího učitele bylo docela dost. Největší pomoc potřeboval v rámci programu Bakaláři, vytvoření podkladů pro PPP a také sepsání podkladů pro pedagogické porady. Největší pomoc potřeboval v rámci třídnictví. Pavel převzal v 2. pololetí školního roku třídnictví v 6. ročníku po své kolegyni, která onemocněla na delší dobu a třídnictví mu dosud zůstalo. Vedení školy ho nadále informovalo o ŠVP, které si sám poté prostudoval.

Největší podporou v adaptačním období mu byly kolegyně z prvního stupně. Pavel zmínil: *„Tak nějak jsme si sedli a pomáhali mi více jak kolegové z druhého stupně.“*

Prostředí školy Pavel po stránce materiální uvádí jako dostačující, avšak si myslí, že nebylo a není na takové úrovni jako jsou ostatní školy v České Lípě. Některé vybavení je stále původní a nikoli moderní. Pavel stejně jako já uvádí, že daná škola se řadí mezi poslední školu v České Lípě, na které neproběhla žádná rekonstrukce.

V průběhu prvního roku Pavlovi byla poskytnuta potřebná školení k výkonu jeho práce. Uvádí, že se mimo školení také dobrovolně účastnil na několika webinářů, která mu škola proplácí a tím si stále obohacuje své dovednosti. Zmiňuje například webinář Jak pracovat s problémovým žákem či Jak komunikovat s rodiči. Webinář Jak komunikovat s rodiči mu byl vhod, když přebral třídnictví po své kolegyni. S rodiči se do kontaktu během prvního pololetí svého působení na škole moc nedostal. S rodiči jednal pouze v rámci třídních schůzek, kde se byl rodičům představit a seznámil rodiče se svými požadavky na výuku. Jakmile se stal třídním učitelem, kontakt s rodiči byl častější, především při řešení kázeňských přestupků.

Pavel by po 1. roce svého působení na dané škole změnil materiální vybavení tříd a především tělocvičny, což je stěžejní pro jeho aprobaci. Pavel popisuje: „*Vybavení tělocvičny je velmi zastaralé a bohužel nejsou finanční prostředky na obnovu.*“

Pavel se chce neustále zlepšovat, a to bere jako svůj pohon dopředu a svou motivaci. Rád by vedl hodiny takové, aby žáky bavily a získal si jejich pozornost. „*Učím výpočetní techniku a v dnešní době jsou děti obklopeny moderní technikou. Není pro mě tak těžké si získat žáky. Práce na počítači děti baví. Těžší to má kolega například matematiky, kdy na své žáky jede dril.*“

Pavel zhodnotil práci učitele jako málo finančně ohodnocenou. Uvádí, že na učitele jsou kladeny stále větší a větší nároky a v tomto případě za odvedenou práci učitelé pobírají málo peněz. Učitelem se nemůže stát každý člověk, potřebuje k tomu vysokoškolské vzdělání, musí absolvovat nejrůznější školení a v neposlední řadě musí zpracovávat mnoho administrativy. „*Občas si přijdu, že jsem spíš sekretářka v kanceláři, která neustále jen musí vyplňovat nějaké papíry a formuláře.*“ Pavel doslova říká: „*Vzděláváme děti, občas přebíráme i výchovnou funkci, a to ve finále za malý peníz.*“

8.2 Iva (nedokončeného pedagogické vzdělání)

Iva vyučuje matematiku a fyziku na stejné základní škole jako já. Nastoupily jsme spolu jako dva začínající učitelé a sdílíme spolu po celou dobu kabinet. Iva je absolventkou Vysoké školy ekonomie a managementu v Ústí nad Labem. Zatím nemá dokončené pedagogické vzdělání, nicméně příští rok chce započít studium pedagogického minima.

Iva již jako malá holka se chtěla stát učitelkou. Její maminka působí ve školství mnoho let a jako malou ji brala na školní akce, čímž Ivě toto povolání znepríjemnila, a právě proto si zvolila jiný směr svého studia. Ke školství našla cestu až po několika letech. Iva prozatím nevidí nevýhodu, že nemá potřebné vzdělání, uvádí: „*Nejvíce se člověk naučí praxí.*“

Nástup do školství pro ni byla novou výzvou. Přípravný týden považovala jako čas na rozkoukání a byl pro ni velice užitečný. Těšila se na své kolegy a nové prostředí. Během tohoto týdne ji s kolegyněmi, s kterými sdílí svůj kabinet, seznámil pan zástupce II. stupně. Kolegyně, které ji také seznámily s prostředím školy, ji byly celou dobu velmi nápomocné. „*Musím říct, že největší podporu jsem měla v kolegyních z kabinetu a ve svém uvádějícím učiteli, s kterým jsem řešila především náplň hodiny.*“ S ostatními

kolegy se seznámila během školního roku. Kolektiv považuje za velmi přátelský a nápomocný a díky němu se cítila být pozitivně přijata do školního kolektivu.

Iva popisuje školní prostředí za méně modernější. Dle ní je vidět, že škola nebyla zrekonstruována a je stále v původním stavu. Stejně tak vnímám školní prostředí já i učitel Pavel. Na otázku, zda se Iva dostala do kontaktu s rodiči, mi sdělila, že v prvním roce byla v kontaktu s rodiči několikrát. Řešila především klasifikaci či nevhodné chování žáka během výuky, ale i o přestávkách. Iva by po 1. roce svého působení na vybrané základní škole sjednotila hodnocení chování. Dle ní by nebylo na škodu vytvořit jednotný návrh hodnocení pro začínající učitele. Iva doporučuje začít přemýšlet také o zavedení přípravné třídy, z důvodu nárůstu odkladů do 1. tříd.

Pro Ivu byla největší motivace prodloužení smlouvy na další rok a zpětná vazba, kterou získala od svých žáků. Ona sama si každý půlrok zpracovává dotazník, jak se vidí, co se jí povedlo a v čem se může zlepšovat, především v oblasti výuky. Na otázku ohledně dobrého finančního ohodnocení se Iva trochu pousmála, poté mi sdělila, že toto povolání má své výhody i nevýhody. *„Nikdo nevidí, kolik práce se zatím schovává, avšak kompenzací pro mě jsou prázdniny.“*

8.3 Jiří (uvádějící učitel)

V rozhovoru s uvádějícím učitelem (UU) jsem se zaměřila na oblasti, ve kterých potřebují začínající učitelé (ZU) nejvíce pomoci na začátku jejich kariéry, v čem ZU dělají chyby, kooperaci mezi UU a ZU aj.

Jiří zastává pozici mého uvádějícího učitele. V oboru školství působí od roku 1994 a od roku 2010 zastává funkci zástupce ředitele pro II. stupeň. Jiří vyučuje předměty český jazyk a dějepis, což je jeho aprobace. Pozici uvádějícího učitele zastává již po několikáté. Tehdy tato pozice nebyla pojmenována jako uvádějící učitel. Jiří vzpomíná, že naposledy v této funkci byl před osmi lety. Dle Jiřího by měl správný učitel vlastnit přirozenou autoritu, měl by být spravedlivý a především důsledný. Nadále zmiňuje, že by správný učitel měl být *„trošku salámista, musí mít smysl pro humor a vědět co může vypustit z probírané látky, co není důležité.“*

Zmiňuje administrativu jako největší problém začínajících učitelů. Začínající učitel neumí správně vyplnit třídní knihu, neumí pracovat s Bakaláři, nevědí, co dělat, když se stane žákovi úraz apod. Další problém se týká oblasti vědomostí začínajících učitelů. Po ukončení vysoké školy jsou dle něho začínající učitelé nabyti vědomostmi, ale neumí tyto

vědomosti aplikovat do praxe. Uvádí, že školství není jen o teorii, ale především o praxi. Nadále dává podnět vysokým školám, které by se měly více zaměřit na praxi studentů. Začínající učitel není připraven na komunikaci s rodiči, nekázeň žáků a žákyň, což je dle něho stěžejní oblast pro ZU. Právě v těchto dvou oblastech si chodí ZU nejvíce pro rady od svých zkušených kolegů a kolegyň. Jiří zmiňuje, že chyby ZU jsou vždy individuální. Nejsou vždy stejné, záleží nejen na charakteru ZU, ale také na povaze a celkově, jak ke své práci ZU přistupují.

Jiří si jako uvádějící učitel většinou se začínajícím učitelem rozuměl. Jako doporučení udává, aby si ZU nechal poradit od zkušených kolegů a nehrál si na „chytrolínka“. V čem se se ZU rozcházel, bylo většinou názor na chod vyučovací hodiny. „*Hodina by měla mít rád a děti musí poslouchat. Já se rád zakecám na jiné téma, než probíráme, ale učitel by měl mít své hranice, kam až může zajít. Většina nováčků se chce kamarádíčkovat se žáky, a to na začátku není vždy vhodné. Děti nejsou přáteli nebo partnery, nevěřím na to*“. Jiří doporučuje ZU, aby neměli strach se na cokoli zeptat svého uvádějícího učitele a mohli za ním s čímkoliv a kdykoliv přijít. Jiří má v této oblasti rád upřímnost, jedná na rovinu a přesně k tomu vede i své kolegy.

Rozdíl mezi začínajícím učitelem, který je již absolventem od toho, který ještě absolventem není, Jiří nespatřuje rozdíl. Za svou kariéru se setkal s několika učiteli, kteří neměli dokončené vysokoškolské vzdělání a zdůrazňuje, že kolikrát právě tento začínající učitel se stal výborným pedagogem. Již během adaptačního období začínajícího učitele dokázal rozpoznat, zda se ZU hodí do oboru školství či nikoli, opět je to individuální, nedá se to zobecnit na všechny ZU.

Poslední část rozhovoru směřovala na doporučení pro ostatní uvádějící učitele. Jiří se ihned rozpovídal a zmínil spíše doporučení pro VŠ. Rozpovídal se především o oblasti praxe, kterou ZU vykonávají během svého studia na VŠ. Vidí veliký problém v osobní kontrole z pohledu VŠ. „*Přijde mi, že to studenti flákají. Domluví se s danou školou, ta jim dá razítko a vlastně si tu praxi nesplní*“. Za jeho studia na VŠ to fungovalo jinak. Absolvoval mimo jiné v první řadě praxi vychovatelskou, účastnili se na celkovém chodu školy – pedagogické porady, dozory na chodbách během přestávek, v jídelně. Celkově mu přijde, že jejich praxe byla dost kontrolovaná z fakulty. Po ukončení praxe také dle něho dost záleželo na posudku ze školy, kde danou praxi vykonávali. Pokud posudek nebyl v pořádku nedostali zápočet.

V poslední řadě Jiří zmínil informaci z pohledu zástupce ředitele. „*Z pozice zástupce bych zakázal jednooborové studium. Není možno naplnit úvazek s jedním*

předmětem. To mě úplně vytáčí. Přijde nový zájemce o práci, má vystudovaný pouze například dějepis a chce po mě plný úvazek. No to prostě není možný“. Jelikož se Jiří více rozprávěl o doporučení pro VŠ, nasměrovala jsem ho na mou položenou otázku, co by doporučil uvádějícím učitelům. Poté jsem se dočkala odpovědi: „*Uvádějícím učitelům bych doporučil neustálou komunikaci s začínajícím učitelem, aby cítil, že je podporován a nemusí mít strach se na cokoliv zeptat. Právě komunikace mezi uvádějícím a začínajícím učitelem může být hlavním faktorem k jeho povzbuzení a motivaci pro jeho učitelskou profesi.*“

8.4 Analýza adaptačního procesu z pohledu hlavního aktéra

Jsem učitelkou II. stupně na dané vybrané základní škole již druhým rokem. Řadím se mezi začínajícího učitele, který ještě není absolvent. V prvním roce započalo mé adaptační období, které bude končit na konci školního roku 2024. Během svého prvního roku jsem si dělala poznámky a mohu tak sdělit svá pozorování za uplynulý rok.

Pro povolání učitele jsem se rozhodla v roce 2021, kdy mi skončila mateřská dovolená s druhým synem. Již odmala jsem se chtěla stát učitelkou. Až po uplynutí pár let, konkrétněji po rodičovské dovolené, jsem se rozhodla ke svému snu vrátit a dokončit si vzdělání.

Vzdělání potřebné pro vykonávání povolání učitelky jsem započala v roce 2021, kdy jsem se připravovala na přijímací zkoušky. Rozhodla jsem se pro aprobaci ZSV a dějepis. Dějiny mě vždy zajímaly, a proto jsem se rozhodla si tuto oblast rozšířit v rámci vzdělání. Tato vzdělávací oblast mě moc baví a myslím si, že je důležité, aby učitele jeho aprobace bavila a zajímal se o ni, jelikož se od toho poté odvíjí také pestrost a kreativita vyučovacích hodin. Vždy jde vidět, kdy učitele vyučovací hodina baví a kdy naopak. Též musím ale podotknout, že záleží na složení třídy. Pokud je třída kázeňsky bezproblémová, učí se v ní úplně jinak než ve třídě, kde musíte neustále usměřňovat kázeň a nemáte tolik prostoru pro samotný výklad. Své vzdělání bych měla dokončit v létě roku 2024, kdy mě čeká poslední SZZ z oboru Pedagogiky a psychologie.

Při nástupu do práce v přípravném týdnu jsem byla z nové situace a mé role nervózní a neuměla jsem si představit, co mě čeká. Měla jsem obavy, jak to vše zvládnou a hlavou se mi neustále honila myšlenka, jak mě přijmou kolegové, s kým budu sedět v kabinetě a zda mi budou kolegové nápomocní. Při nástupu do školy mě čekala základní školení jako je například Bezpečnost práce. V průběhu přípravného týdne, který probíhá

poslední týden v srpnu, mě vedení na pedagogické poradě představilo ostatním kolegům, kteří mě bez problému přijali a sami se mi chodili představovat. Moc mě potěšilo, že si na dané základní škole všichni tykají a postupem času bylo tykání nabídnuto i mně. Celý pedagogický sbor na mě působil velmi mile a přátelsky. Ze začátku jsem si samozřejmě všechny kolegyně nepamatovala jménem, ale v průběhu školního roku se to zlepšilo. Výjimkou byli kolegové muži, ty jsem si zapamatovala ihned, jelikož na dané základní škole působí pouze tři kolegové s výjimkou pana zástupce a ředitele.

Celkově musím říci, že jsem měla dobrý pocit z toho, že mě kolegyně přijaly a nabízely mi pomoc během přípravného týdne. Nebála jsem se s čímkoliv za svými kolegy přijít. Věděla jsem, že mě neodbydou a pomohou mi. Během přípravného týdne jsem se „zabydlela“ ve svém kabinetě, který doteď sdílím se svými třemi kolegyněmi, z toho jedna je také začínající učitelka. Kolegyně mi v přípravném týdnu byly velikou oporou. Seznámily mě s prostředím školy, ukázaly mi, kde jsou kabinety ostatních kolegů, kde sídlí školnice, kde se nachází školní jídelna a mimo jiné mi ukázaly také důležité nástěnky, které v průběhu roku musím sledovat, jelikož se tam objevují aktuální informace pro každodenní režim školy. Nadále mi kolegyně ukázaly ŠVP, které jsem si prošla a nastudovala. Byl mi představen program Bakaláři, s kterým jsem samozřejmě dosud neuměla pracovat a bylo to pro mě nové. Kolegyně mi neustále ukazovaly věci, které bych do začátku školního roku měla znát, ale nepodchytily jsme vše. Právě po začátku školního roku jsme přicházely na věci, na které jsem se doptávala a kolegyně neměly problém mi vše vysvětlit a ukázat. Věnovaly mi mnoho svého času a vždy dodaly, ať se kdykoliv na cokoliv zeptám. Musím říci, že právě kolegyním, s kterými sdílím kabinet, vděčím za to, že mi můj nástup do nového zaměstnání ulehčily a vše pro mě bylo jednodušší.

Prostředí školy na mě působilo velmi zastarale. Školu jsem do mého nástupu znala pouze zvenčí. Již mnoho let je škola stále stejná. Musím podotknout, že je snad jediná v České Lípě, která neprošla žádnou rekonstrukcí. Zastaralé vybavení se netýkalo pouze vnitřních společných prostorů, ale také učeben. Málokterá byla například nově vymalována, vybavena nástěnkou, projektorem nebo dotykovou televizí. To mě trochu odrazovalo. Během 2. pololetí roku 2023 pan ředitel zajistil dovybavení některých učeben dotykovou televizí, což nám učitelům umožňuje lepší a snadnější výuku. V tomto směru jsem měla porovnání se školou, kde jsem byla na praxi, kde naopak vzhled školy byl uspokojivý a vybavení učeben taktéž.

Během mého adaptačního prostředí jsem se setkala s rodiči pouze na třídních schůzkách. První setkání bylo ihned na začátku školního roku, kdy jsem se byla představit rodičům do tříd, kde budu učit. Rodičům jsem řekla své požadavky na děti a upozornila je, že se na mě kdykoliv mohou obrátit. Musím potvrdit, že tento přístup se mi zamlouval. Rodiče mě viděli osobně, a ne pouze z fotografie, která je zveřejněná na školním webu. Mohli se mě dotazovat na potřebné informace a беру toto setkání za osobnější nežli pouze po telefonu. Jelikož nezastávám funkci třídního učitele, neměla jsem jinou možnost se do kontaktu s rodiči dostat. Třídní učitelkou se stanu v dubnu 2024 v 8. ročníku, kdy budu zastupovat kolegyni, která odchází na mateřskou dovolenou. V tomto období se tedy dostanu do kontaktu s rodiči často, jelikož je tato třída velmi problémová, co se kázně týká.

Po prvním roce mého působení na dané škole bych změnila některé vybavení školy. Nemyslím tím jenom vybavení učeben, ale například také kabinetů pro učitele, dovybavení tělocvičny či vytvoření místnosti pro jednání s rodiči. Za zmínku stojí také šatny žáků. Šatny jsou stále uzpůsobeny jako velké železné klece, kde se všichni žáci převlékají najednou.

Začínajícímu učiteli bych doporučila, aby se nebál povolání učitel/ka, měl dostatek energie a pílě pro vyučování a neměl by se nechat odradit nekázní žáků dnešní doby či nějakým jiným problémem, který se mu naskytne. Musím potvrdit, že první rok učitele je opravdu těžký především psychicky. Povolání učitel je velmi náročné a jednodušší se může stát dle mě získanou praxí. Spousta učitelů je nespokojena s finančním ohodnocením tohoto povolání. S tímto musím souhlasit. V dnešní době jsou na učitele kladeny větší a větší nároky, co se především výuky týče. Nejsou to ale jen nároky na práci se žáky, ale čím dál tím více přibývá administrativních požadavků. Nehledě na to, že toto povolání nelze vykonávat bez potřebného vysokoškolského vzdělání, a to budoucího učitele stojí také určité úsilí.

Po prvním roce působení na základní škole mohu začínajícímu učiteli doporučit rozhodně nepodcenit přípravný týden. Během tohoto týdne jsem se snažila získat patřičnou orientaci v prostředí, získala potřebné učebnice a sháněla různé materiály pro výuku daných předmětů. Mimo jiné si také obstarala kancelářské potřeby, vytiskla seznamy žáků jednotlivých tříd. Dále jsem se snažila zaučit v programu Bakalář a získávala mnoho užitečných rad od svých zkušených kolegů. V neposlední řadě jsem si připravovala přípravy na výuku pro první týden školního roku. Tyto přípravy mi výrazně usnadnily začátek školního roku a umožnily mi věnovat se dalším důležitým aspektům

výuky, jako bylo například seznámení se s IVP jednotlivých žáků a konzultovat s výchovnou poradkyní první nekázně jednotlivých žáků. Pokud bych hodnotila celý školní rok a vyzdvihla oblasti, kde jsem se zlepšila, musím zmínit zejména přípravy na výuku. Ke konci školního roku jsem se naučila efektivněji využívat učebny s dataprojektorem, kde jsem si dopředu připravila prezentaci pro výuku a tím žákům výuku zpříjemnila a učinila tak zajímavější. Během školního roku jsem postupně zjišťovala, že se také snižuje má nervozita vstoupit před žáky. Rozdíl mezi prvními a posledními měsíci školního roku byl zřetelný. Žáci již znali moje pravidla a věděli, co si ke mně mohou dovolit a co naopak ne, což je samozřejmé. Na začátku školního roku mě neznali.

Osobně bych svůj temperament zařadila mezi flegmatika a sangvinika. Řadím se mezi učitele, který je společenský, přístupný a velmi hovorný. I když mě někteří žáci svou nekázní dokáží rozhodit, snažím se vždy ovládat a být klidná, což si myslím, že ostatní žáci na mě oceňují. Ze začátku jsem podcenila přípravy na výuku. Nedokázala jsem odhadnout čas a málokdy jsem stihla probrat veškeré učivo, které jsem měla v plánu během vyučovací hodiny probrat. Během prvního adaptačního období jsem se naučila lépe plánovat výuku a naučila jsem se neodbočovat tolik od daného tématu, a tudíž mi časová dotace od druhého pololetí většinou vycházela. Žáci se totiž vždy rádi rozpovídali a já jim vždy nechávala prostor. Neříkám, že se nyní ráda nevěnuji tématu, které žáky zajímá, ale již jsem se naučila danou diskuzi stopnout a věnovat se nadále výuce probíraného učiva.

9 ADAPTAČNÍ PLÁN PRO ZAČÍNÁJÍCÍHO UČITELE NA VYBRANÉ BĚŽNÉ ZÁKLADNÍ ŠKOLE

9.1 Charakteristika dané vybrané základní školy

Základní škola, kde učím již druhým rokem, se nachází na severu Čech. Škola disponuje plaveckým bazénem, a proto je výuka zaměřena na výuku plavání. Škola spolupracuje s Mensou České republiky a vlastní titul „Aktivní škola“ a „Škola v pohybu“. Pedagogický sbor školy je tvořen z 31 pedagogů včetně vedení školy, 9 asistentů pedagoga, 4 vychovatelek ŠD a ostatních pracovníků školy.

Základní škola disponuje několika granty, dotacemi a projekty. Škola spolupracuje s NPI (Národní pedagogický institut), kdy se škola zapojila do pětiletého projektu *Podpora společného vzdělávání v pedagogické praxi*, který je spolufinancován EU. I na tuto základní školu jsou kladeny vysoké nároky k zajištění rovného přístupu ke vzdělávání. Díky tomuto projektu škola získává mentoring a koučink v oblasti profesního rozvoje pro vedení školy a vybrané pedagogy, služby odborných poradců, jakými jsou například speciální pedagog, metodik pro školské poradenské zařízení apod. Dalším projektem školy je Škola v pohybu, jenž je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR. Projekt pomáhá škole k vytvoření plánu dalšího rozvoje, přináší další inovace v tématech, které jsou pro školy a pedagogy potřebné. Za zmínku také rozhodně stojí dotační program „Digitalizace“ díky níž škola mohla zakoupit 20 nových notebooků. Cílem této dotace bylo zpřístupnit digitální technologii ve vzdělání i těm žákům, kteří jsou znevýhodněni a nemají vlastní zařízení. Notebooky si žáci mohou vypůjčit na domácí přípravu, použít v běžné výuce či ve školním klubu nebo ve školní družině.

Základní škola se řadí mezi starší školy v České Lípě. Dosud je tato škola v původním stavu. V roce 2024 již započne rekonstrukce budovy prvního stupně a postupně se bude také rekonstruovat budova druhého stupně. Mnoho pedagogů považuje vybavení školy za velmi zastaralé. Obecně by škola potřebovala celkovou rekonstrukci včetně kabinetů pedagogů, školní jídelny, šaten a chodeb.

Žáci mohou během školního roku navštěvovat již zmíněný plavecký bazén, který je využíván mimo jiné také pro plavecký výcvik v rámci vyučování, školní družinu a v neposlední řadě také zájmové kroužky, které se každý rok mohou měnit podle zájmu žáků a zákyň. Škola disponuje také školní jídelnou, kam se chodí stravovat i cizí strávníci.

Základní škola pracuje s adaptačním plánem pro začínající učitele od ledna 2024, kdy jsem zpětně vyplnila jednotlivé kroky svého adaptačního procesu od srpna 2022. K tomuto mi dopomohlo pozorování, které jsem si každý měsíc poznamenávala již od zmíněného mého nástupu na danou školu. Zároveň jsem si systematicky zapisovala jednotlivé činnosti v časovém sledu. Blíže svůj adaptační plán popisuji v kapitole Adaptační období začínajícího učitele z pohledu hlavního aktéra.

9.2 Adaptační období učitele (§24a Zákon č. 563/2004 od 1.1. 2024)

„Právnícká osoba vykonávající činnost školy podporuje začínajícího učitele po dobu jeho adaptačního období, a to zejména tím, že určí uvádějícího učitele. Adaptační období učitele je období od vzniku prvního pracovního poměru učitele do skončení 2 let trvání pracovního poměru učitele k právnícké osobě vykonávající činnost školy. Adaptační období učitele se prodlužuje o dobu trvání celodenních překážek v práci, pro které učitel práci nekoná, pokud tyto překážky trvají nepřetržitě déle než 4 měsíce.“
(Ministerstvo práce a sociálních věcí [online])

9.2.1 První část adaptačního programu – provoz a organizace školy

Uvádějící učitel seznamuje začínajícího učitele:

- s prostředím školy (roztřídění učeben, tělocvičen, šaten, kanceláří, jídelny, ŠD, orientace v plánu školy, značení tříd, režim otevírání a uzavírání budovy školy, zvonění, tradiční akce a soutěže)
- s pracovními povinnostmi pedagogického pracovníka (dodržování dozorů, včasných příchodů, klasifikačním řádem, informační povinnosti vůči rodičům, povinnost účasti na poradách, třídních schůzkách, metodických sdružení aj.)
- se základními dokumenty školy (řád školy, školní vzdělávací program „Severškola pro úspěšný život“, tematický plán, plán práce, týdenní plán, řád odborné pracovny, směrnice školy, pravidly GDPR, příslušná dokumentace třídy – třídní výkaz, zápis z třídních schůze aj.)
- s pravidly, která má škola nastavena pro ochranu zdraví a bezpečnosti žáků (dozory, pravidla pohybu žáků v budově, zamykání oken a učeben, přezouvání žáků, odvádění žáků do šaten, odpovědnost za pořádek v učebně a kontrola stavu vybavení učebny, informuje nového kolegu o speciálních vzdělávacích potřebách

a zdravotním stavu, který by mohl mít vliv na vzdělávání žáka – dodržuje takt a důvěrnost

- s informačním systémem školy – webové stránky, program Bakalář, Zpravodaj školy
(zápis do elektronické třídní knihy, zápis hodnocení do elektronické podoby zadávání čtvrtletního a pololetního hodnocení do IS) a pravidly jeho používání (bezpečnost, GDPR)

9.2.2 Druhá část adaptačního programu – vzdělávání a výchova žáků

Uvádějící učitel:

- seznámení začínajícího učitele s učebnicemi, pracovními sešity, pomůckami a dalším vybavením školy, které je určeno pro výuku žáků
- je nápomocen začínajícímu učiteli při řešení kázeňských problémů s žáky a při komunikaci s rodiči
- poskytuje začínajícímu učiteli rady související s hodnocením znalostí a dovedností žáků
- nabízí začínajícímu učiteli varianty tak, aby si kolega postupně vytvořil vlastní systém výuky
- hospituje na hodinách začínajícího kolegy
- umožní začínajícímu učiteli náslechy ve svých hodinách, případně dohodne náslechy u kolegů (variantou je rovněž tandemová výuka)
- seznámí začínajícího učitele s principy a mechanismy, které škola využívá ve vzdělávání žáků se specifickými vývojovými poruchami, žáky s odlišným mateřským jazykem (plán pedagogické podpory, IVP, spolupráce s asistentem pedagoga a dvojjazyčným asistentem, spolupráce s PPP)

9.2.3 Třetí část adaptačního programu – spolupráce s uvádějícím učitelem

Začínající učitel

- v případě potřeby (jednání s rodiči, nekázeň žáků, aj.) vyhledá pomoc/podporu u uvádějícího učitele nebo vedení školy
- v prvním měsíci se sejde 1x týdně s vedením školy, dále pak dle potřeby
- uvádějící učitel se schází s novým učitelem 2 měsíce 1x týdně, poté dle potřeby
- hospitační a kontrolní činnosti provádí vedení školy podle potřeby

- uvádějící učitel ve spolupráci s metodikem dané předmětové sekce navrhuje DVPP a jiná opatření

9.2.4 Čtvrtá část adaptačního programu – časový plán adaptace – 1. období

Srpen

- seznámení s novým prostředím, s kolegy
- úvazek, osnovy vypracování tematických plánů
- seznam pomůcek a žákovských potřeb
- přidělení provozních povinností (dozory na chodbách a v jídelně aj.)
- směrnice školy, školská legislativa
- spolupráce učitel-vychoval ŠD, asistent školy

Září

- roční plán práce školy, dlouhodobý plán práce
- vedení základní pedagogické dokumentace
- plánování vzájemných hospitací, spolupráce s uvádějícím učitelem
- spolupráce s dalšími vyučujícími
- systém příprav na výuku, písemné přípravy
- náslechy, hospitace

Říjen

- ovlivňování vztahů mezi učitelem a žákem, mezi žáky
- uplatňování individuálního přístupu k jednotlivým žákům, respektování specifických vývojových poruch
- pomoc při přípravě projektového dne „Den jazyků“
- seznámení se způsobem a formami výuky žáků „cizinců“
- náslechy, hospitace

Listopad

- možnost dalšího vzdělávání
- kontrola přípravy žáků na vyučování, správné postupy při jednání se zákonnými zástupci žáků (v případě zhoršeného prospěchu, nevhodného chování, záškoláctví aj.)
- hodnocení prospěchu a chování za první čtvrtletí, příprava na setkání se zákonnými zástupci žáků (třídní schůzky), správné postupy při tvorbě a vypracování písemné zpráv o žácích

- práce s pedagogickou dokumentací, spolupráce s pedagogicko-psychologickou poradnou
- vzájemné hospitace s kolegy
- organizace samostatné práce žáků ve výuce
- náslechy, hospitace

Prosinec

- metody upevňování základního učiva
- analýza aktuálních problémů, rodinného prostředí žáků
- plánování mimoškolní činnosti
- péče o zaostávající žáky

Leden

- příprava dětí na klasifikaci, prevence nepřiměřených reakcí při špatném prospěchu
- zpracování celkového prospěchu žáků a hodnocení třídy
- konzultace v rámci uzavření pololetní klasifikace
- podíl na organizaci školních olympiád
- pomoc při vyhodnocení tematických plánů

Únor

- využívání dostupných pomůcek
- rozvoj komunikačních dovedností žáků
- naplánování hospitací
- seznámení s přípravami i formou na přijímací zkoušky žáků na střední školy

Březen

- kontrola sešitů, žákovských prací, klasifikace a hodnocení žáků
- kontrola vedení třídní knihy
- způsoby řešení problémových situací
- plánování školy v přírodě, výletů

Duben

- mezipředmětové vztahy, projektové vyučování, alternativní vzdělávací programy
- individuální přístup k žákům
- hodnocení prospěchu a chování za třetí čtvrtletí, příprava na setkání se zákonnými zástupci

Květen

- metody opakování a upevňování učiva
- vedení pedagogické dokumentace
- seznámení s organizací školních akcí

Červen

- konzultace v rámci uzavření pololetní klasifikace
- hodnocení vlastní práce
- plán na další rok, konzultace záměrů s vedením školy, vlastní podíl na vytváření nabídky školy
- hodnocení uvádějícím učitelem
- zhodnocení tematických a časových plánů (předběžná příprava na nový školní rok
- seznámení s úvazkem pro nový školní rok

9.2.5 Pátá část adaptačního programu – plán adaptace pro 2. období

K tvorbě plánu adaptace začínajícího učitele pro následující rok přistoupí vedení školy až na základě zkušeností a reflexe z průběhu adaptačního období z prvního školního roku. Hodnocení 1. období bude probíhat ve spolupráci minimálně s uvádějícím učitelem.

V této reflexi pomohou tyto návodné otázky:

- Kam jsme došli v tomto školním roce?
- Co se již začínajícímu učiteli daří, jaké jsou jeho silné stránky?
- Co dalšího začínající učitel přináší naší škole?
- Kam potřebujeme směřovat?
- Kde vidíme prostor pro další rozvoj začínajícího učitele?
- Jak můžeme začínajícímu učiteli v profesním rozvoji pomoci?

Na konci školního roku proběhne schůzka všech nových učitelů a uvádějících učitelů, na které účastníci, spolu s vedením školy, zhodnotí výsledky adaptačního programu a doporučí změny pro příští období. Adaptační program je doporučen začínajícímu učiteli na dobu 2 let. (ZŠ Sever, Česká Lípa)

9.2.6 Adaptační období začínajícího učitele z pohledu hlavního aktéra

Při nástupu na danou vybranou základní školu, jsem si každý měsíc do tabulky zaznamenávala činnosti, které jsem daný měsíc plnila. Toto šetření jsem dokumentovala z vlastního pozorování pro zpětnou vazbu s vedením mého adaptačního procesu

a zároveň jsem získaná data použila pro zpracování diplomové práce. Každý měsíc jsem na základě mého pozorování dostávala zpětnou vazbu od uvádějícího učitele a od vedení školy.

SRPEN (přípravný týden)	<ul style="list-style-type: none"> • seznámení s prostředím školy a pracovním kolektivem • seznámení s potřebnou legislativou • školení BOZP • podepsání pracovní smlouvy • seznámení s rozvrhem • předání klíčů • sestavení dozorů • zabydlení ve svém kabinetě
ZÁŘÍ	<ul style="list-style-type: none"> • práce s programem Bakaláři • vedení pedagogické dokumentace • vytvoření tematických plánů • příprava na vyučování (shromažďování materiálů) • představení se rodičům – na základě třídních schůzek • intenzivní spolupráce s kolegy – podklady pro PPP, konzultace příprav pro výuku, spolupráce s výchovným poradcem: rady, jak postupovat při nekázni žáků • spolupráce s uvádějícím učitelem • představení a poznávání žáků • seznámení s IVP jednotlivých žáků
ŘÍJEN	<ul style="list-style-type: none"> • uplatnění individuálního přístupu k jednotlivým žákům – příprava výuky dle plánu IVP, seznámení z PPP,

	<p>příprava pro hodnocení, motivace žáků (rady a inspirace od kolegů)</p> <ul style="list-style-type: none"> • zahájeno doučování • získání pozice jako vedoucí kuchyňky pro pracovní činnosti • člen školního parlamentu – pravidelná účast při schůzkách školního parlamentu • účast na „Den jazyků“ – projektový den
LISTOPAD	<ul style="list-style-type: none"> • hospitace UU – stálá spolupráce • spolupráce s PPP – příprava posudků • plánování mimoškolních aktivit (divadlo, kino) • rozvoj spolupráce se žáky – skupinová práce během výuky, didaktické hry • příprava podkladů na třídní schůzky • školení – virtuální realita
PROSINEC	<ul style="list-style-type: none"> • náslech u kolegyně • řešení problémových situací – šikana • prohlubování znalostí u dětí s poruchami • prohlubování znalostí ve vedení požadované dokumentace • plánování mimoškolních aktivit – návštěva muzea a kostela
LEDEN	<ul style="list-style-type: none"> • příprava pololetní klasifikace • hospitace UU

	<ul style="list-style-type: none"> • prohlubování práce s kolegy – mimoškolní aktivity, příprava nástěnek, zájmové kroužky • sebereflexe zvládnutého čtvrtletí (motivace žáků, plánování výuky, využití času, stanovené cíle, hodnocení žáků) • podíl na organizaci školních olympiád
ÚNOR	<ul style="list-style-type: none"> • slovní hodnocení od UU • náslech u kolegy • prohloubení znalostí ve využití technologie • školení – práce s cizinci
BŘEZEN	<ul style="list-style-type: none"> • příprava na školní akademii – pomoc kolegyni s nácvikem představení • plánování mimoškolních aktivit (doprovod na výletě) • prohlubování komunikace s kolegy
DUBEN	<ul style="list-style-type: none"> • rozhovor s UU • řešení aktuální problémů – kázeň žáků • doprovod na mimoškolní akci • příprava na klasifikační čtvrtletní poradou
KVĚTEN	<ul style="list-style-type: none"> • realizace školní akademie – zaznamenání pro videoprojekci • zapojení do mimoškolních aktivit – výlety, exkurze • metody k upevňování učiva
ČERVEN	<ul style="list-style-type: none"> • uzavření klasifikace

	<ul style="list-style-type: none"> • příprava podkladů na klasifikační poradu • shrnutí školního roku s UU • hodnocení od UU • realizace školních výletů, exkurzí • zpětná vazba od žáků • seznámení s úvazkem na další rok • příprava archivace • pomoc třídním učitelům při vybírání učebnic • podepsání smlouvy na další rok
--	--

Tab. 3: Adaptační plán

10 METODICKÁ DOPORUČENÍ PRO ZAČÍNÁJÍCÍHO UČITELE

Metodická doporučení, která jsem připravila, by měla pomoci začínajícím učitelům, kteří vstupují do školství. Ráda bych předala své zkušenosti, postřehy i rady z adaptačního období ostatním začínajícím učitelům. Popisuji, co začínající učitel potřebuje na začátku své kariéry, na co se připravit před nástupem do práce, na co si dát pozor během začátku školního roku, s čím vším se potýká během školního roku a co vše musí připravit a zařídit na konci školního roku.

Pohovor

Přijímací pohovor je důležitý krok pro spolupráci mezi učitelem a vedením školy. Na přijímací pohovor doporučuji se dobře vyspat a připravit se. Doporučuji si s sebou připravit životopis a motivační dopis, který jste již zaslali. Uchazeč o místo by se měl připravit na případné dotazy:

Pro přijímací pohovor doporučuji si připravit:

- životopis spolu s motivačním dopisem
- praxe v oboru školství
- ukončené vzdělání na VŠ (diplom)
- aprobace
- typ úvazku – plný 22hodin, částečný
- dojíždění
- zkušenosti s technologií
- kladné vlastnosti (silné osobnostní kompetence)
- vhodné oblečení – pohodlné, nepůsobit vyzývavě
- volit vhodnou komunikace – mluvit spisovně, kultivovaně
- proč si zvolili danou školu (prostudovat si koncepci a ŠVP školy)

Budoucím začínajícím učitelům bych nadále doporučila, pokud se rozhodují pro přijetí nabídky ze strany školy, aby věnovali pozornost svému vnitřnímu pocitu a rozhodli se na základě toho, jak na ně působilo prostředí školy, zejména jeho vedení.

Mzda

Mzda učitelů se řídí dle tabulek. V platové třídě stoupáte pouze tím, jak stárnete, čímž získáváte větší praxi. Učitelé se obvykle nacházejí od 9. až 14. platové třídy. (přičemž je uvedena hrubá mzda, od které si musíte odečíst zdravotní, sociální pojištění a daně). V roce 2023 byly platy učitelů rozšířeny o platové třídy 15. a 16.

Další finanční odměnu k platu může učitel získat třídnictvím. Jedná se ale poměrně o malou částku, která neodpovídá práci navíc, který musí třídní učitel vykonávat. Jedná se okolo 800-1200 Kč. Nadále si může učitel přilepšit v rámci doučování, pokud daná základní škola proplácí. V neposlední řadě může být učitel ohodnocen v rámci prémie a osobního ohodnocení. Tato oblast se liší škola od školy. Tato částka by měla odpovídat vašemu výkonu nad rámec svého úvazku, vše, co děláte navíc. Mezi klasický přivýdělek bych zařadila suplování. V této oblasti může učitel získat zajímavé finanční ohodnocení. Z vlastní zkušenosti ale vím, že pokud v daný týden neodučíte 22hod, nemůže Vám být suplování proplaceno, proplaceno je pouze to, co je nad rámec vaší práce v určitý týden.

Smlouva

Se začínajícím učitelem uzavírá pracovní smlouvu vždy ředitel školy za určitých podmínek. Tyto podmínky stanovuje zákoník práce. Začínající učitel by měl plnit dané požadavky a předpoklady dle zákona 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících. Pedagogickým pracovníkem se může stát uchazeč, který plní tyto podmínky:

- bezúhonnost – výpis z evidence Rejstříku trestů
- zdravotní způsobilost – vstupní lékařská prohlídka
- svéprávnost
- odborná kvalifikace pro přímou pedagogickou činnost

Pochopitelné je, že i smlouva ve školství zahrnuje tříměsíční zkušební dobu, kdy může od smlouvy odstoupit jak zaměstnanec, tak zaměstnavatel. Zda začínající učitel dostane smlouvu na dobu neurčitou, záleží pouze na řediteli dané školy.

Přípravný týden

Během přípravného týdne by se měl začínající učitel seznámit především s prostředím školy, aby se dokázal orientovat. Dále si zajistit:

- podepsání a předání smlouvy (pokud mu již nebyla předána dříve)
- seznámit se s kolegy – orientovat se, jaký předmět daný učitel vyučuje

- seznámit se se svým uvádějícím učitelem – domluvit si harmonogram, hospitace, náslechy u ostatních kolegů
- zajištění kancelářských potřeb
- zjistit potřebnou administrativu – seznámit se s podklady z PPP, IVP jednotlivých žáků,
- získat heslo pro Bakaláře – zkusit si, zda mu přihlášení funguje
- převzít učebnice a ostatní školní pomůcky pro výuku, popřípadě navštívit školní knihovnu (mít přehled, jaké publikace se zde nachází)
- seznámit se se školním řádem
- převzít potřebné klíče (toto jsem podcenila, nebyly mi předány veškeré klíče a já poté musela prosit o kolegy o odemčení některých učeben)
- zajistit si přihlášení do školní jídelny
- připravit tematické plány pro daný školní rok pro předměty, které bude vyučovat
- snažit se si připravit přípravy na výuku alespoň na první týden školního roku – což umožní se věnovat dalším administrativním úkonům během začátku školního roku

Uvádějící učitel

S uvádějícím učitelem by měl být začínající učitel seznámen co nejdříve. Uvádějící učitel by měl nadále být pro začínajícího učitele především oporou a podporou. Uvádějící učitel by měl začínajícímu učiteli pomoci v těchto oblastech:

- seznámit začínajícího učitele s adaptačním plánem
- zajistit poradenství při plánování výuky
- usměrňovat začínajícího učitele v souvislosti s řízením třídy
- zajistit hospitaci, náslechy u zkušenějších kolegů
- sdílet svou zkušenost a spolupráci
- poskytovat poradenství
- poskytovat zpětnou vazbu
- po prvním roce zhodnotit dodržení adaptačního plánu

Oblečení učitele

Oblečení učitele často závisí na místě, kde vyučuje. Očekává se, že učitelé mívají formálnější, profesionální vzhled. Některé školy však mají volnější politiku ve stylu

oblékání. Začínajícímu učiteli bych doporučila zeptat se vedení školy, zda mají konkrétní požadavky, co se týká stylu oblékání. Každá škola k této oblasti přistupuje individuálně.

Za vhodné oblečení bych doporučila:

- muži – kalhoty, plátěné kraťasy v letním období, košile, polokošile, vhodné obutí, přezůvky
- ženy – kalhoty, sukně, šaty, halenky (nedoporučuji vyzývavé oblečení, odhalení dekoltu, krátké minisukně, z důvodů neustálých pohledů a nevhodných poznámek od žáků vyšších ročníků)

Učitel by měl dbát také na to, aby chodil do školy upravený, nenosil poškozené oblečení a vyvaroval se nevhodným nápisům.

Začínajícímu učiteli doporučuji zanechat ve svém pracovním prostoru náhradní oblečení pro případné nepříjemnosti – polití kávou, umazání se. V současnosti mnozí žáci chodí do školy v teplákových soupravách a rozhodně bychom je jako učitelé neměli v tomto směru následovat.

První den školního roku – předstoupení před žáky

První den bývá pro začínajícího učitele těžký. Začínající učitel bývá v tento den nervózní, což je přirozené. Začínajícímu učiteli v hlavě proběhne několik otázek, mě konkrétně proběhly tyto otázky:

- Budou mě žáci brát takovou jaká jsem?
- Budou mě respektovat jako učitele?
- Zvládnou kázeň ve třídě?
- Budu umět se žáky komunikovat?
- Budou mi důvěřovat?

Obecně se dá říci, že záleží na charakteru a povaze konkrétního učitele. Během první hodiny by se měl učitel zaměřit na tyto oblasti:

- zvolit vhodnou komunikaci se žáky – příjemný tón, usmívat se
- představit se žákům
- seznámit žáky s jeho požadavky pro daný předmět – sešity, učební pomůcky
- nastavit si společně pravidla
- seznámit žáky za co budou hodnoceny během výuky

- seznámit žáky s daným předmětem – pokud mají daný předmět poprvé (příklad občanská výchova, výchova ke zdraví)
- zeptat se žáků na vázané písmo – mnoho žáků umí pouze comenia script
- seznámit se individuálně se žáky – jaký mají vztah k danému předmětu, co od daného předmětu očekávají, zda ho předmět baví
- dát prostor neformální diskuzi – zájmy žáků, činnosti ve volném čase
- dát prostor žákům, aby se mohli dotázat učitele

Přípravy

Přípravy jsou klíčovým tématem pro vyučovací hodinu. Začínající učitel by měl své přípravy na začátku své kariéry konzultovat se svým uvádějícím učitelem, popřípadě si nechat poradit od svého zkušenějšího kolegy. Začínající učitel by si měl pro své přípravy stanovit:

- adekvátně si rozložit učivo na celý školní rok (držet se tematických plánů)
- časově rozvrhnou vyučovací hodinu (odhadnout náročnost)
- zvolit vhodnou metodu pro výuku
- motivaci žáků
- hodnocení žáků
- správnou volbu a užití učebních pomůcek, které má k dispozici
- snažit se udržet si pozornost žáků
- správně formulovat otázky
- uplatnit individuální přístup k žákům (připravit si pro děti s podpůrným opatřením individuální výuku, popřípadě poprosit o spolupráci asistenta pedagoga).

Komunikace

Komunikace je klíčovou kompetencí každého učitele. V rámci školství se nejedná pouze o komunikaci v interakci učitel X žák, ale také učitel X kolegové. Učitel by měl:

- volit vhodnou formu komunikace se svými žáky
- vynechat vulgární výrazy
- vést otevřenou komunikaci, která bude pro jeho žáky podporující a respektující.
- podávat jasné instrukce a očekávání ve svých vyučovacích hodinách.
- nepoužívat tolik odborné výrazy, kterým žáci nerozumí

Zároveň by učitel měl umět naslouchat individuálním potřebám a měl umět zodpovědět konkrétní dotazy žáků. Žák by se měl v rámci komunikace cítit bezpečně a správná komunikace by měla žáka povzbuzovat k jeho úspěchům.

Nekázeň žáků

Nekázeň žáků je častým problémem pro začínajícího učitele. Začínající učitel nemá praxi v jednání v náhlých situacích a nezná vhodná řešení pro vyřešení konkrétní situace. Na nekázeň žáků se nedá připravit. Jedná se o individuální přístup učitele k danému žákovi. Doporučuji v nepříjemné situaci nejednat agresivně, naopak zachovat klidné chování, které žáka nevyprovokuje ale naopak uklidní. Z vlastní zkušenosti mohu říci, že není vždy správným řešením jednat impulzivně. Pokud učitel zůstane v klidu a najde pro danou situaci vhodné řešení, ukáže žákovi, že každá situace má řešení. Není účinné okamžitě žáka potrestat. Mnoho situací se dá vyřešit prostřednictvím domluvy. Pokud se bude situace nadále opakovat, může učitel žákovi předat informaci, že bude nucen kontaktovat třídního učitele, popřípadě rodiče. Doporučuji si na začátku školního roku zjistit od zkušených kolegů, kteří žáci se řadí mezi ty problémové a konfliktní, aby se učitel mohl připravit na případné konflikty.

Hodnocení žáků

Před zahájením školního roku, by si měl začínající učitel stanovit, jak bude žáky hodnotit. Měl by si opovědět na několik otázek:

- Budu zkoušet? (z mé zkušenosti zkoušení provádím pouze, pokud si žák chce opravit známku, nechá se dobrovolně vyzkoušet)
- Budu známkovat aktivitu v hodině? (motivace pro jejich práci v hodině)
- Psát pravidelně kontrolní prověrky?
- Budu jim zadávat a hodnotit samostatnou práci?
- zohlednění domácí přípravy

Na začátku školního roku bych doporučila začínajícímu učiteli zmínit své požadavky žákům a zajistit, aby byly tyto požadavky dodržovány. Žáci tak budou informováni o kritériích, podle kterých budou hodnoceny. Kritéria mohou poskytnout žákům motivaci pro daný předmět. S těmito požadavky jsem také seznámila zákonné zástupce na třídních schůzkách, které se konaly na začátku školního roku.

Porady a třídní schůzky

Porady a třídní schůzky nejsou na denní pořádku v rámci činnosti učitele, i tak by se na ně měl učitel připravit. Porady mohou být často konány na konkrétní téma, kdy se řeší daný problém. Účastní se jich celý pedagogický sbor, kdy vedení školy má hlavní slovo a předává konkrétní informace učitelům.

Pro třídní schůzky z pohledu třídního učitele si učitel připraví:

- program třídní schůzky – body k projednání s rodiči
- kázeňské přestupky jednotlivých žáků – doporučuji jednat individuálně se zákonným zástupcem
- klasifikaci
- seznámení s následujícími akcemi školy
- odsouhlasení třídního fondu
- doporučení pro rodiče – upozornit na časté zapomínání, aktuální kázeňské prohřešky, problémy ve třídě

Netřídní učitelé se tak často do kontaktu s rodiči nedostanou. Záleží na konkrétní škole, jakým způsobem vedou třídní schůzky. Existují také individuální třídní schůzky, kdy si třídní učitel domluví schůzku individuálně s každým rodičem v určitý čas. V tomto případě učitel může jednat napřímo s rodičem daného žáka a tím mu tak sdělit více informací ohledně daného žáka.

Pro třídní schůzky z pohledu netřídního učitele si učitel připraví:

- klasifikaci
- kázeňské problémy jednotlivých žáků
- zapomínání jednotlivých žáků
- ostatní připomínky k jednotlivým žákům

10.1 Tipy od zkušených kolegů pro začínající učitele

V této části uvádím tipy pro začínající učitele od svých zkušených kolegů. Na začátku mého adaptačního období jsem je poprosila o jejich tipy pro začínajícího učitele.

Mgr. Romana Nenáhlová, praxe 32 let z toho 20 let na pozici výchovného poradce

- *„Nastavit si pravidla komunikace s rodiči (kdy mohou učitele kontaktovat, komunikační kanál – zvolit),*
- *pokud to není nezbytně nutné, nedávat své soukromé telefonní číslo žákům a rodičům,*
- *dohodnout si se žáky požadavky (pomůcky, frekvenci kontrolních prací, DÚ aj.),*
- *na prvním sdružení rodičů seznámit rodiče se stejnými požadavky na žáky, umístit vše na Bakaláře školy,*
- *v hodině se nenechat odvést od probíraného tématu (př.: konflikt, nevhodné dotazy) – vyřešit po vyučování,*
- *pokud možno nekřičet na žáky, vyplatí se v klidu trvat na svém požadavku, opakovat ho (důslednost),*
- *nevyhrožovat žákům, pokud nejsme schopni výhružku splnit,*
- *umět přiznat svou chybu a umět si přiznat, že něco nevím (zjistím)“.*

Mgr. Marie Chadimová, praxe 40 let

- *„Denně konzultovat přípravy na hodinu s uvádějícím učitelem,*
- *využívat možnosti náslechoých hodin paralelní třídě x fce asistenta = aktivně pracovat,*
- *pravidelně se seznamovat s nabídkami (i na PC) a možnostmi aktivního zapojení žáků ve výuce,*
- *pravidelně plnit povinnosti týkající se administrativy – hlídat si termíny (PC – karta žáka, zápis známek, poučení bezpečnosti aj.)*
- *prospěchové i výchovné problémy řešit nebo konzultovat s pomocí UU,*
- *seznamovat se průběžně se zdravotními problémy žáků nebo doporučeními OPPP,*
- *ve všech úvodních hodinách seznámit žáky s pravidly a požadavky (DÚ, pomůcky) a zaslat je i všem rodičům na Bakaláře,*
- *zapisovat DÚ, čtvrtletní práce (přípravné testy) na Bakaláře – žáci se mohou připravit,*
- *navrhovat UU i jiná (svá) řešení či nápady.“*

Mgr. Hana Zdražilová, praxe 8 let

„Začínajícímu učiteli bych doporučila především důslednost a spravedlnost. Největší problém dle mě je pro ZU nekázeň žáků. Pokud nastane nějaký problém v rámci prohřešku s ostatními spolužáky, učitel by si měl vždy vyslechnout obě strany a jednat spravedlivě. Nadále bych doporučila se nebát na cokoli zeptat. Jako zkušený pedagog vždy ráda ZU pomohu a poradím, pokud si v dané oblasti budu vědět rady.“

Mgr. Markéta Hloušková, praxe 8 let

„Začínajícímu učiteli bych doporučila, aby byl v první řadě sám sebou. Žáci rozhodně ocení, že si učitel na nic nehraje a nepřetvařuje se před nimi. Nadále by měl přistupovat ke každému žákovi individuálně, přijít na to, jak reaguje na dané situace a tomu přizpůsobit svůj přístup. Začínající učitel by nadále měl být důsledný a dochvilný. Dochvilnost učíme i své žáky, a proto bychom jim měli jít příkladem.“

10.2 Sebehodnocení začínajícího učitele ve 2. roce praxe z pohledu hlavního aktéra

Po uplynutí prvního roku adaptačního procesu jsem se svým uvádějícím učitelem vyplnila dotazník Sebehodnocení začínajícího učitele. Dotazník jsem nevyplnila pouze já, ale také uvádějící učitel. Hodnocení bylo v rozmezí 1- 5, přičemž 1 znamená nízké hodnocení a 5 je nejlepší hodnocení. Na základě výsledků jsem provedla analýzu sebehodnocení, jak vidím sama sebe a jak mě vidí uvádějící učitel. Výsledky jsem znázornila v grafu č.1 viz níže. V grafu jsou na vodorovné ose znázorněna čísla otázek, ve svislé ose stupeň hodnocení. Modrou barvou jsou vyznačeny odpovědi uvádějícího učitele, přičemž moje odpovědi jsou znázorněny oranžovou barvou.

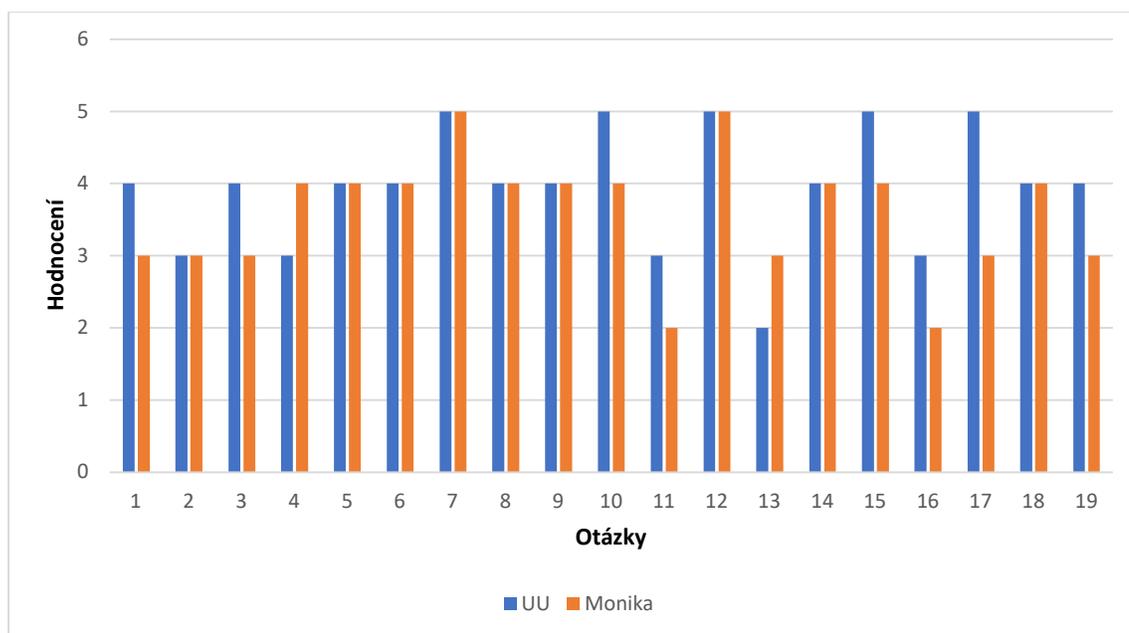
Dotazník Sebehodnocení byl zaměřen na tyto oblasti:

- rozvíjení ve vyučovaných oborech
- didaktické zprostředkování obsahu vyučovaných oborů v souladu s jejich vzdělávacími potřebami
- nastavování cíle výuky a vedení k nastavování vlastních cílů žáků.
- vzdělávací potřeby žáků a žákyň, plánování výuky
- podpora zvědavosti u žáků a žákyň, motivace k učení

- efektivní vedení výuky, míra porozumění, reagování na potřeby žáků a žákyň
- reflektování výuky, dosažení stanovených cílů
- vytváření bezpečného prostředí pro učení
- vedení žáků a žákyň k chování podporující spolupráci
- vhodné uspořádání fyzického prostoru, digitálního prostředí
- hodnocení žáků a žákyň na základě kritérií
- poskytnutí a přijímání zpětné vazby
- reflexe učení žáků a žákyň
- spolupráce s kolegy a kolegyněmi, společný profesní růst
- spolupráce s rodiči, komunitou školy
- utváření svého sebepojetí
- práce s informacemi a digitálními nástroji, demokratické hodnoty žáků a žákyň
- duševní zdraví a psychohygienu

Celý obsah dotazníku uvádím v příloze mé diplomové práce.

Graf 1: Sebehodnocení začínajícího učitele v porovnání s hodnocením uvádějícího učitele

Graf 1: Sebehodnocení

Dle dotazníkového šetření jsem se s UU shodla v devíti oblastech z celkových devatenácti položených otázek. Nyní bych stručně charakterizovala, v kterých oblastech jsme se shodli, a naopak, v kterých se rozcházíme.

Didakticky zprostředkovávám obsah vyučovaných oborů žáků a žákyň v souladu s jejich vzdělávacími potřebami, přičemž efektivně vytvářím příležitosti pro učení. Shoduji se s UU na využívání digitální prostředí pro učení žáků a dokáží vést žáky a žákyň ke kritickému uvažování, etickému jednání a tvůrčí činnosti. Využívám oborově různorodých a vhodných výukových postupů nejen v digitálním, ale i fyzickém prostředí. Volím vhodné organizační formy práce, výukové metody, způsoby hodnocení a reflexi výuky. Naplňuji zvolené cíle k individuálním možnostem každého žáka a žákyni bez ohledu na jeho znevýhodnění či sociální postavení. Dokáží rozpoznat včasnou podporu žákům se speciálními vzdělávacími potřebami. Zprostředkovávám žákům a žákyním smysl vyučovaného obsahu, jenž propojuji s jejich zkušenostmi a tím co již znají. Dokáží ocenit jejich snahu, čímž podporuji jejich učení. Efektivně nakládám s časem a vedu žáky během výuky k porozumění dané oblasti a zadaným úkolům. Během výuky stále sleduji aktuální úroveň porozumění a na základě toho upravuji výuku, kdy reaguji na jejich potřeby.

Po skončení výuky analyzuji svou výuku, což mi pomáhá plánovat další vyučovací hodinu. Sleduji dopad vyučování, který vyhodnocuji s ohledem na způsob a míru mých stanovených cílů, přičemž využívám také zpětné vazby od mých kolegů a kolegyň. V oblasti bezpečného prostředí pro učení vytvářím pozitivní vztah mezi žáky, během něhož s žáky komunikuji vstřícně a vytvářím prostředí důvěry. Na projevy žáků ohrožující pozitivní vztahy ve třídě reaguji cíleně, přičemž vytvářím prostředí respektu individuálně na každého žáka. Během výuky nepoužívám pouze sumativní hodnocení, ale využívám zejména hodnocení formativní.

Žákům poskytuji zpětnou vazbu a zohledňuji jejich individuální pokrok. Vytvářím jim smysluplná a srozumitelná kritéria pro hodnocení. Žáky vedu k vyhodnocování toho, co jim brání v učení, co se naučili, na čem mohou stavět, aby dosáhli svých vytyčených cílů. V oblasti, zda odpovědně pracuji s informacemi a s digitálními nástroji, jsme se s UU shodli, že respektuji vědecká fakta, dokáží odlišit informace založené na vědeckém poznání od informací, které vědecky podložené nejsou. Celkově využívám informace z důvěryhodných zdrojů. Snažím se žáky vést k odpovědnému jednání při využití sociálních sítí, médiích a umělé inteligence.

V oblastech, kde se rozcházíme s názorem, mě UU vidí pozitivněji, než – li vidím sama sebe. V oblasti, zda rozumím vyučovaným oborům a dále se v nich rozvíjím, mě UU hodnotí lépe nežli já sama sebe. Nižší hodnocení jsem si dala z důvodu, že si jsem vědoma svých znalostí a dovedností a uvědomuji si, že se mám stále co učit. O nastavování cílů výuky jsem si opět méně jistější, než je pohled uvádějícího učitele. Stále se učím nastavovat si cíle tak, aby vedly k naplnění očekávaných výstupů u každého žáka a žákyně.

Žáky a žákyně se snažím vést k efektivní organizace práce, snažím se je vést k samostatnosti a odpovědnosti jejich chování, ale co se spolupráce a vzájemné podpoře při učení týče, se mi vždy nepodařilo zapojit všechny žáky, proto se v této oblasti hodnotím spíše negativně. Pravidelně se mnou komunikují vždy určití žáci, proto i v této oblasti se hodnotím nižším stupněm hodnocení než UU.

Nejnižší hodnocení jsem si zapsala v oblasti zajištění vhodného uspořádání fyzického prostoru i digitálního prostředí, kde se učení odehrává. Bohužel za první rok své adaptace jsem vždy nemohla zajistit vhodnou učebnu pro výuku. Zajištění vhodné učebny pro výuku jsem se naučila až druhým rokem své adaptace, kdy jsem se blíže seznámila s organizací učeben pro daný předmět. Uvádějící učitel mě nejnižší hodnocení v oblasti různé formě popisečné zpětné vazby na učení žáků tak, aby pro ně byla využitelná v dalším učení. Další oblastí, kdy se hodnotím nižším stupněm je komunikace s rodiči. Jelikož nejsem třídní učitelka, nedostanu možnost komunikovat často s rodiči, nejsem si tedy v tomto jistá, a proto se hodnotím spíše negativně.

Nejvyšší stupeň od UU jsem dostala v rámci spolupráce s kolegy a kolegyněmi ve prospěch žáků, nadále v oblasti svého sebepojetí v roli učitelky. V posledním bodě dotazníku se hodnotím „zlatou“ střední cestou. Věnuji se tedy jak svému duševnímu zdraví a psychohygieně, tak kladu důraz i na rovnováhu mezi svým osobním a pracovním životem.

11 DISKUZE

Pojem začínající učitel a jeho vývoj v pedagogické činnosti zaujímá stále důležitější místo v diskuzích o profesní přípravě a prvních krocích nových pedagogů. Do dnešního dne existuje několik studií zaměřených na přípravu budoucích učitelů a jejich adaptaci. Mohu zmínit například Miluši Vítečkovou, která ve své publikaci *Začínající učitel: Jeho potřeby a uvádění do praxe* pohlíží na přípravu budoucích učitelů. Nicméně doposud chybí více průzkumů a monografií, které by zachytily vztah nejen mezi začínajícím a uvádějícím učitelem, ale také jejich potřeb. Při zpracování diplomové práce jsem identifikovala klíčové oblasti, ve kterých začínající učitelé pocítují největší obavy. Pro analýzu rozhovoru jsem vedla polostrukturovaný rozhovor s Pavlem a Ivou, který poskytl cenný vhled do povolání učitele na základní škole a jejich prvních zkušeností na pracovišti.

Pavel zdůraznil svou motivaci pro učitelskou profesi jako možnost ovlivňovat vzdělávání žáků a práci s dětmi, která ho vždy bavila. Z přípravného týdne Pavel vyzdvihl užitečnost a podporu, kterou mu týden poskytl. Tento týden mu umožnil se seznámit se s kolegy a prostředím školy, což považuje za klíčové pro úspěšný nástup. Ve své práci se Pavel potýkal s administrativními úkoly, ale zároveň ocenil možnosti školení, které mu škola poskytla. Přestože komunikoval s rodiči převážně v rámci třídních schůzek a při řešení kázeňských přestupků, uvědomuje si důležitost komunikace s rodiči jako součást výchovného procesu. V rámci doporučení pro začínajícího učitele Pavel zdůraznil důležitost neztrácet motivaci a odolávat překážkám, které mohou nastat na začátku kariéry. Zároveň vyjádřil své záměry na zlepšení pracovního prostředí a materiálního vybavení tříd, což považuje za klíčové pro úspěšnou výuku.

Pavel kriticky hodnotil finanční ohodnocení učitelské profese, které považuje za nedostatečné vzhledem k nárokům a zodpovědnosti spojené s výkonem práce. Navzdory tomu si však cení spolupráce s uvádějícím učitelem, která mu poskytla potřebnou podporu a vedení v jeho profesním růstu. Z polostrukturovaného rozhovoru vzešlo, že jeho zkušenosti s uvádějícím učitelem naznačují pozitivní vliv této spolupráce na jeho profesní vývoj v pedagogické činnosti. Především ráznost, respekt a ochota pomoci jsou klíčovými atributy uvádějící učitele, které mohou přispět k pozitivnímu pracovnímu prostředí a efektivnímu vzdělávání žáků.

Rozhovor s Ivou nabízí také ucelený pohled na začátky kariéry učitele a přinesl důležité poznatky o potřebách, výzvách a motivaci začínajícího učitele. Ivy motivace pro

učitelskou profesi vycházela z jejího dětství a pozdějších zkušeností její matky, která pracuje doposud ve školství. Zajímavým aspektem jejího příběhu bylo, že do učitelského povolání vstoupila i bez dokončeného pedagogického vzdělání. Navzdory tomu vnímala důležitost praktických zkušeností v učitelské profesi a neviděla nevýhodu v absenci pedagogického vzdělání. Vzhledem k absenci pedagogického vzdělání se Iva musela učit a adaptovat na nové prostředí a náročnost učitelské profese. Přestože nebyla seznámena se ŠVP, našla si čas na samostudium a hledání informací potřebné k výuce. Iva vnímala podporu od svého uvádějícího učitele, který ji poskytoval zpětnou vazbu a rady do výuky. Z rozhovoru vyplynulo, stejně jako u Pavla, že klíčovým faktorem pro úspěšný start v učitelské praxi je dobrá spolupráce s uvádějícím učitelem. Tato spolupráce může pomoci začínajícímu učiteli lépe porozumět nárokům a očekávání učitelské profese a lépe se adaptovat na nové pracovní prostředí. Za diskuzi rozhodně stojí poznatky z Ivina rozhovoru ohledně administrativy ve školním prostředí. Iva zmínila administrativu jako významný negativní aspekt své práce, který ovlivnil její efektivitu ve výuce.

Jako učitelka s vlastními zkušenostmi mohu potvrdit, že práce s vyučovacími softwarem může být pro nové učitele náročná. Program Bakalář je klíčový nástroj pro správu školních dat a komunikaci s rodiči, a proto je důležité, aby noví učitelé získali dostatečné školení a podporu v jeho používání. Z vlastní zkušenosti vím, že podrobnější školení v oblasti vyučovacího softwaru by mohlo pomoci novým učitelům. Mohli by se lépe orientovat a efektivněji využívat dostupné nástroje. To může vést ke zlepšení organizace výuky, komunikace s rodiči a celkově ke zvýšení efektivity práce ve školním prostředí. Administrativa ve školství představuje pro nové učitele výzvu a mnohdy i zdroj stresu. Je důležité, aby noví učitelé měli dostatečnou podporu a školení, aby se lépe seznámili s administrativními procesy a efektivněji je zvládali. Ivina a má zkušenost administrativní prací poukazuje na nutnost dalšího zdokonalení přípravy nových učitelů na práci s administrativou ve školním prostředí.

Z mého pohledu klíčovým obdobím je přípravný týden, kde mají noví učitelé příležitost se seznámit nejen s administrativou, školními pravidly a navázat kontakt s kolegy. Získaná podpora a orientace ve všech aspektech školního života jsou nezbytné pro úspěšný start v učitelské profesi. Proto je důležité, aby školy poskytovaly odpovídající podporu a školení, které by umožnilo lépe se orientovat v administrativních procesech a efektivně je zvládat. Je důležité zmínit, že pedagogický sbor je klíčovým zdrojem podpory a spolupráce, což má vliv na vytvoření pozitivní atmosféry a úspěšnou integraci nových učitelů do školního prostředí.

ZÁVĚR

Během zpracování tématu mé diplomové práce jsem se zaměřila na problematiku začínajících učitelů a využila oficiálních zdrojů. Samotná práce nebyla ničím ztížena, jelikož jsem našla mnoho odborných zdrojů, které mi poskytly pro zpracování mé práce spoustu užitečných informací. Kromě tištěných publikací, jsem také využila dostupné informace na internetu. Pro zpracování diplomové práce, především praktické části, mi byly cenné poznatky získané od mých zkušených kolegů.

Cílem diplomové práce bylo sestavení metodické příručky pro začínajícího učitele, která by mohla pomoci začínajícím učitelům na začátku jejich učitelské kariéry. Dále jsem si stanovila za cíl provést analýzu činností začínajícího učitele během adaptačního období s důrazem na spolupráci s uvádějícím učitelem a provést analýzu rozhovorů se začínajícími učiteli.

V praktické části mé diplomové práce jsem provedla analýzu rozhovorů se začínajícími učiteli. Pro činnost analýzy rozhovoru jsem zvolila výzkumnou metodu polostrukturovaného rozhovoru, během něhož jsem se dotazovala začínajících učitelů na témata týkající se jejich adaptace na učitelskou profesi na jejich škole. Během tohoto procesu jsem získala důležitá data, která se zaměřovala na oblasti jako například seznámení se s prostředím školy a s kolegy, průběh přípravného týdne, vedení výuky a používání pomůcek, materiálů ve výuce, spolupráce s rodiči, zkušenosti, zhodnocení po prvním roce působení na dané vybrané škole a zkušenosti, doporučení pro ostatní začínající učitele. Na základě analýzy rozhovoru s konkrétními začínajícími učiteli jsem získala podrobný vhled do jejich adaptačního období a identifikovala klíčové faktory ovlivňující jejich začátek v učitelské profesi. Každý z těchto učitelů měl své specifické zkušenosti, přístup k práci a potřeby, které byly důležité pro jejich úspěch a rozvoj.

Příběhy začínajících učitelů, jako byl Pavel, Iva a doporučení od uvádějícího učitele Jiřího, poskytly cenné poznatky a perspektivu na téma adaptace nových pedagogů. Jejich zkušenosti a doporučení mohou sloužit jako cenný zdroj informací pro dalšího začínajícího učitele a pedagogické instituce při podpoře a rozvoji nových členů pedagogického sboru. Analýza rozhovorů se začínajícími učiteli poskytla důležité poznatky, které přispívají k porozumění adaptačního procesu nových učitelů a mohou sloužit jako základ pro další výzkum a implementaci podpůrných opatření pro nové pedagogické pracovníky.

Adaptační období začínajícího učitele z mého pohledu mi poskytlo ucelený přehled činností a aktivit, které jsem vykonávala během svého prvního roku na vybrané základní škole.

V rámci mého vlastního adaptačního procesu jsem prošla řadou zaznamenaných aktivit a událostí, které mě obohatily nejen osobně, ale také profesně. Získala jsem důležité zkušenosti a dovednosti, které mi budou nepochybně prospěšné i v budoucí pedagogické praxi. Adaptace byla náročná, avšak zároveň jsem se setkala s několika poznatky a přínosnými interakcemi s kolegy i žáky, což mě obohatilo a přineslo mi novou perspektivu. Byla to cesta zkoušek a výzev, která mě posunula dál a pomohla mi lépe porozumět dynamice vyučovacího procesu. Jsem vděčná za podporu, kterou jsem v průběhu tohoto procesu obdržela především od svého uvádějícího učitele, kolegů, nadřízených a dalších zúčastněných. S radostí a otevřeností vyhlížím další výzvy a příležitosti, které mi přinesou možnost dalšího růstu a rozvoje jako učitelky. S pevným odhodláním se plně věnuji dalšímu rozvoji svých pedagogických dovedností a s nadšením se těším na další kroky v mé profesní dráze.

Během mých zkušeností v rámci pedagogické praxe jsem sbírala poznatky a cenné rady, které bych ráda předala dalším začínajícím učitelům. Cítím, že tyto informace usnadní práci těm, kdo teprve začínají, a umožní jim lépe se připravit na svou novou roli v pozici učitele. Každá rada, každé doporučení, je jako klíč, který odemyká dveře k úspěšné kariéře v pedagogickém světě. Mým cílem je pomoci začínajícím učitelům lépe se adaptovat na komplexní prostředí školství, ať už jde o zvládání třídního řízení, navrhování inovativních výukových metod nebo budování pevných vztahů nejen se žáky, ale také s kolegy.

Seznam použitých zdrojů

Bibliografické zdroje:

CAKIRPALOGLU, Panajotis. *Úvod do psychologie osobnosti*. Psyché (Grada). Praha: Grada, 2012. ISBN 9788024740331.

ČAPEK, Robert. *Třídní klima a školní klima*. Pedagogika (Grada). Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2742-4.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 776 s. ISBN 80- 7178-303-X.

HOLEČEK, Václav. *Psychologie v učitelské praxi*. Pedagogika (Grada). Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-3704-1.

KASPER, Tomáš a KASPEROVÁ, Dana. *Dějiny pedagogiky*. Pedagogika (Grada). Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2429-4.

KOPÁČ, Jaroslav. *Dějiny školství a pedagogiky v Československu*. Díl 1, České a slovenské školství a pedagogika v letech 1918-1928. Brno: Univerzita J.E. Purkyně, 1971.

NELEŠOVSKÁ, Alena. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*. Pedagogika (Grada). Praha: Grada, 2005. ISBN 8024707381.

PÁNKOVÁ, Markéta a PLITZOVÁ, Helena (ed.). *Odras 1. světové války ve škole a ve společnosti*. Ve Středoklukách: Národní pedagogické muzeum a knihovna J.A. Komenského a Národní institut pro další vzdělávání v nakladatelství Zdeněk Susa, 2015. ISBN 9788086935324.

PRŮCHA, Jan. Moderní pedagogika. 3., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2005. 481 s. ISBN 80-7367-047-X.

PRŮCHA, Jan. Učitel. Současné poznatky o profesi. Praha: Portál, 2002. 154 s. ISBN 80-7178-621-7

ŠIMONÍK, Oldřich. Začínající učitel: (některé pedagogické problémy začínajících učitelů). Brno: Masarykova univerzita, 1994. ISBN 80-210-0944-6.

URBÁNEK, Petr; NOVOTOVÁ, Jitka; ROZKOVCOVÁ, Andrea; PICKOVÁ, Helena; JURSOVÁ, Jitka et al. Učitelé sbory základních škol a jejich sociální klima: vícepřípadová studie učitelých sborů. Praha: Wolters Kluwer, 2020. ISBN 978-80-7598-677-1.

VALIŠOVÁ, Alena; KASÍKOVÁ, Hana a BUREŠ, Miroslav. *Pedagogika pro učitele*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Pedagogika (Grada). Praha: Grada, 2011. ISBN 9788024733579.

VEDRA, Vladimír a Jiří HENDRYCH. Za komunistickou výchovu mladé generace. Usnesení ÚV KSČ o práci mezi mládeží. Praha: Praha: ÚV ČSM, 1961, 44 s.

VÍTEČKOVÁ, Miluše. Začínající učitel: jeho potřeby a uvádění do praxe. Brno: Paido, 2018. ISBN 9788073152697.

VOMÁČKA, Jiří. *Proměny školního vzdělání v našich dějinách*. Ilustroval Josef POLÁČEK. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 1993. ISBN 80-7044-062-7.

Vzdělání a osvěta v české kultuře 19. století: sborník příspěvků z 24. ročníku symposia k problematice 19. století: Plzeň, 4.-6. března 2004. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2004. ISBN 80-85778-43-2.

Internetové zdroje:

BERAN, Vít a kol. *Adaptační období začínajícího učitele z pohledu vedení školy*. Online. Národní pedagogický institut, 2022. Dostupné z: https://www.edu.cz/wp-content/uploads/2022/06/Ves_prirucka.pdf. [cit. 2023-12-13].

EDU. *Informace pro školy k novele zákona o pedagogických pracovnících účinné k 1. 9. 2023 a 1. 1. 2024*. Online. 2023. Dostupné z: <https://www.edu.cz/methodology/informace-pro-skoly-k-novele-zakona-o-pedagogickych-pracovnicich-ucinne-k-1-9-2023-a-1-1-2024/>. [cit. 2024-04-20].

HRABA, Jan. *Základy statistiky vysokých škol 2001 až 2022*. Online. Dostupné z: <https://statis.msmt.cz/statistikyvs/faq/kvalifikace.aspx>. [cit. 2024-01-08].

KLOČKOVÁ, Lenka. *MŠMT OD ROKU 1848 DO SOUČASNOSTI*. Online. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/ministerstvo/165-let-ministerstva-skolstvi-mladeze-a-telovychovy>. [cit. 2024-03-19].

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: *Zpráva o vývoji českého regionálního školství od listopadu 1989*. Online. In: . Dostupné z: [file:///C:/Users/monak/Downloads/Zprava_o_vyvoji_ceskeho_regionalniho_skolstvi_%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/monak/Downloads/Zprava_o_vyvoji_ceskeho_regionalniho_skolstvi_%20(3).pdf). [cit. 2024-03-21].

NÁRODNÍ PEDAGOGICKÝ INSTITUT. *Projekt SYPO*. Online. Dostupné z: <https://www.projektsypo.cz/>. [cit. 2024-03-13].

POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Předpis 63/1978 Sb.* Online. Dostupné z: <https://psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=63&r=1978>. [cit. 2024-02-27].

Příručka pro personální agendu a odměňování zaměstnanců. Online. 2004. Dostupné z: https://ppropo.mpsv.cz/zakon_563_2004. [cit. 2024-03-13].

Škola za socialismu. Online. Národní kronika. Dostupné z: <https://www.narodnikronika.cz/Listovat-kronikou/Skola-za-socialismu>. [cit. 2024-02-20].

TUČEK, Milan. *Tisková zpráva: Prestiž povolání – červen 2019*. Online. In: CENTRUM PRO VÝZKUM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ. 2019. Dostupné z: <file:///C:/Users/monak/OneDrive/Plocha/Tiskov%C3%A1%20zpr%C3%A1va%20%20DP.pdf>. [cit. 2024-03-23].

UČITEL NAŽIVO. *O programu.* Online. Dostupné z: <https://www.ucitelnazivo.cz/ucitel-nazivo-o-programu#cimjevymecny>. [cit. 2024-03-13].

Učitel patří mezi nejprestižnější povolání, mezi rodiči žáků přesto učitelé nemají valnou pověst. Online. 2020. Dostupné z: <http://www.ceskaskola.cz/2020/01/ucitel-patri-mezi-nejprestiznejsi.html>. [cit. 2024-03-13].

VZDĚLÁVÁNÍ A PRÁCE. *Prestižní povolání – která to jsou a jak takové povolání můžete získat i vy?* Online. 2021. Dostupné z: <http://www.ceskaskola.cz/2020/01/ucitel-patri-mezi-nejprestiznejsi.html>. [cit. 2024-04-13].

ZAČNI UČIT!. *Týdenní program Zkus učit!* Online. Dostupné z: <https://zacniucit.cz/chci-zkusit-ucit/>. [cit. 2024-03-11].

Seznam příloh

Příloha 1: Rozhovor s Pavlem

Příloha 2: Rozhovor s Ivou

Příloha 3: Rozhovor s uvádějícím učitelem

Příloha 4: Dotazník začínajícího učitele

Příloha 5: Seznam vysokých škol

Příloha 1

Rozhovor s Pavlem, učitel 2. stupně, ZŠ v České Lípě, 35 let

Proč jste se rozhodl pro povolání učitele?

Povolání učitel není stereotypní práce, člověk se stále vzdělává a učí novým věcem. Beru to tak, že mám možnost ovlivnit vzdělávání žáků. Práce s dětmi mě vždycky bavila. Již jako náctiletý jsem jezdil jako vedoucí na letní tábor.

Máte dokončené pedagogické vzdělání?

Ano, studoval jsem v Pedagogické fakultě Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem.

Jaká je Vaše aprobace?

Tělesná výchova a IKT.

Jak jste se cítil při nástupu do práce? Byl pro Vás přípravný týden užitečný?

Při nástupu do práce jsem měl obavy, zdali vše zvládnu a budu dobrý učitel. Přípravný týden mi pomohl. Poskytnul mi prostor pro seznámení se s kolektivem a obecně chodem školy. V tomto týdnu jsem absolvoval školení bezpečnosti a rozkoukával se po škole. Dostal jsem místo v kabinetě, kde doted' sedím se svým kolegou. Pozoroval jsem práci zkušenějších kolegů a doptával se na potřebné informace.

Kdo Vás seznámil s kolegy a prostředím školy?

S prostředím školy a některými kolegy mě seznámilo vedení školy. S ostatními pracovníky jsme se seznámili postupně v přípravném týdnu a v začátku školního roku. Některé kolegy jsem si zapamatoval ihned, obzvláště ty, kteří se mnou hodně spolupracovali a byli se mnou hodně v kontaktu.

Jaký pocit jste měl ze svých kolegů?

Kolegyně i kolegové byli velmi vstřícní, milí a v případě potřeby mi se vším pomohli.

Cítil jste se být přijat od svých kolegů a kolegů do pracovního kolektivu?

Ano, se začleněním do kolektivu nebyl problém. Myslím si, že nejsem konfliktní typ člověka.

Byli Vám nějakým způsobem nápomocní?

Ano, kolegyně i vedení školy bylo vždy nápomocné. Pomohli mi v rámci výuky i školní administrativy, které mimochodem bylo ze začátku docela dost.

Byl jste seznámen s ŠVP?

O ŠVP jsem byl informován ze strany vedení školy a sám si ho poté nastudoval.

S čím jste nejčastěji potřeboval pomoc?

S administrativou – Bakaláři, podklady pro PPP, podklady pro pedagogické rady a celkově s administrativou jako třídní učitel.

Kdo byl pro Vás ve škole největší podporou v průběhu adaptačního prostředí?

Kolegyně z I. stupně. Tak nějak jsme si sedli a pomáhali mi více jak kolegové z II. stupně.

Jak na Vás působilo prostředí školy?

Prostředí školy po stránce materiální bylo dostačující, avšak myslím si, že oproti jiným školám nebylo a není na takové úrovni. Tato škola má některé vybavení původní, nikoli moderní. V České Lípě se snad řadí mezi poslední školu, která neproběhla rekonstrukcí.

Byla Vám poskytnuta možnost školení potřebná k výkonu vaší práce?

Ano, v průběhu roku byla možnost se zúčastnit řady školení potřebných pro mou práci. Zapsal se i na několik webinářů, které nám škola proplácí. Mohu zmínit například Jak pracovat s náročným žákem a Jak komunikovat s rodiči.

Dostal jste se někdy do kontaktu s rodiči? Pokud ano, při jaké příležitosti?

V prvním pololetí, jsem se do kontaktu s rodiči dostal pouze na třídních schůzkách, kde jsem se jim byl představit a řekl jim své požadavky na začátku školního roku. V 2. pololetí jsem na dva měsíce převzal po kolegyni třídnictví. Jakmile jsem se stal třídním učitelem, kontakt s rodiči byl častější, především při řešení kázeňských přestupků.

Máte nějaké doporučení pro začínajícího učitele?

Důležité pro začínajícího učitele je nenechat se v začátcích odradit případnými nepříjemnými situacemi jako je nekázeň žáků, nutnost jednat s rodiči, nepovedená vyučovací hodina nebo nenaplněné očekávané cíle.

Je něco, co byste změnil po 1. roce vašeho působení na dané škole?

Změnil bych rozhodně materiální vybavení tříd a především tělocvičny, což je stěžejní vzhledem k mé aprobaci. Vybavení tělocvičny je velmi zastaralé a bohužel nejsou finanční prostředky na obnovu.

Měl jste nějakou motivaci v průběhu vašeho působení na dané škole?

Motivaci jsem měl takovou, že se chci nadále zlepšovat, vést hodiny, které budou žáky bavit a tím je zaujme i daný předmět. Učím výpočetní techniku a v dnešní době jsou děti obklopeny moderní technikou. Není pro mě tak těžké si získat žáky. Práce na počítači děti baví. Těžší to má kolega například matematiky, kdy na své žáky jede dril.

Myslíte si, že práce učitele je dobře finančně ohodnocena?

Ne, v žádném případě. Přijde mi, že na to, co je nutné vše mít pro toto povolání, myslím tím, že člověk musí vystudovat VŠ, je toto povolání málo ohodnocené. Na učitele jsou v poslední době vedené čím dál tím větší nároky, musí absolvovat nejrůznější školení a o administrativě ani nemluví. Občas si přijdu, že jsem spíš sekretárka v kanceláři, která neustále jen musí vyplňovat nějaké papíry a formuláře. Vzděláváme děti, občas přebíráme i výchovnou funkci, a to ve finále za malý peníz.

Jaké jsou Vaše zkušenosti v rámci spolupráce s uvádějícím učitelem?

Jen ty nejlepší. Moji uvádějící učitelkou je kolegyně, která je ve školství asi 35 let. Je taková ráznější, jde z ní respekt. Vycházíme ale spolu a vždy mi vyjde vstříc. Je strašně ochotná. Je fajn mít někoho, kdo tě tou prací provází a nejsi v tom sám.

Příloha 2

Rozhovor s Ivou, učitel 2. stupně, ZŠ v České Lípě, 34 let

Proč jste se rozhodla pro povolání učitelky?

Už jako malá holka jsem si hrála s plyšáky na školu, každý měl svůj sešit, svoji lavici. Později mě mamča brala na různé akce do školy (mamka pracuje již řadu let ve školství, učí na 2. stupni) a tím mi to znepříjemnila (což byl její záměr). Já si následně zvolila jiný směr studia. Ale přesto vše jsem si cestu ke školství našla a zatím nelituji.

Máte dokončené pedagogické vzdělání? Popřípadě vidíte nevýhody v tom, že nemáte pedagogické vzdělání?

Nemám dokončené pedagogické vzdělání. V budoucnu si budu muset dodělat pedagogické minimum. Za sebe mohu říct, že nevidím nevýhodu v tom, že ho nemám. Nejvíce se člověk dle mě naučí praxí.

Jak jste se cítila při nástupu do práce? Byl pro Vás přípravný týden užitečný?

Těšila jsem na novou výzvu, kolegy, prostředí. Přípravný týden jsem brala jako čas na rozkoukání a ano, byl pro mě užitečný.

Kdo Vás seznámil s kolegy a prostředím školy?

S kolegyněmi v kabinetě mě seznámil pan zástupce. Se zbylými kolegy jsem se seznámila za chodu. S prostředím školy mě seznámily především kolegyně z kabinetu.

Jaký pocit jste měla ze svých kolegů?

Musím říct, že na první pohled kolektiv na škole je velmi přátelský a nápomocný. I na ten druhý si nemohu stěžovat. Víím, že když mám problém, nemusím se bát přijít zeptat.

Cítila jste se být přijata od svých kolegů do pracovního kolektivu?

Ano, řekla bych, že jsem byla přijata dobře.

Jak na Vás působilo prostředí školy?

Prostředí školy již není nejnovější. Je vidět, že škola ještě nebyla zrekonstruována jak zvenku, tak zevnitř.

Byli Vám kolegové nějakým způsobem, nápomocní?

Ano, kolegové mi byli velmi nápomocni. Především musím vyzdvihnout pomoc a profesionalitu mých kolegyně z kabinetu. Nikdy se mi nestalo, že by mě odmítly. Ba naopak se vším mi poradily, pomohly a vše mi ukázaly.

Byla jste seznámena s ŠVP?

Ne, nebyla. Musela jsem si to sama prostudovat.

S čím jste nejčastěji potřebovala pomoc?

Ze začátku jsem nejvíce chodila žádat o radu s programem Bakalář.

Kdo byl pro Vás ve škole největší podporou v průběhu adaptačního prostředí?

Musím říct, že největší podporu jsem měla v kolegyních z kabinetu a ve svém uvádějícím učiteli, s kterým jsem řešila především náplň hodiny.

Byla Vám poskytnuta možnost školení potřebná k výkonu vaší práce?

Nevím, co na to pořádně napsat. Pozvánek chodilo mnoho, absolvovala jsem pouze jedno.

Dostala jste se do kontaktu s rodiči? Pokud ano, při jaké příležitosti?

Ano, několikrát jsem byla v první roce v kontaktu s rodiči. Řešila jsem s nimi klasifikaci či nevhodné chování žáka při výuce/přestávce.

Máte nějaké doporučení pro začínajícího učitele?

Za prvé být velmi důsledný a přísný již od začátku (povolovat se dá vždy), být trpělivý (co já umím hned, neznamena že žák pochopí tak rychle) a nebát se na cokoli zeptat ostatních kolegů.

Je něco, co byste po 1. roce vašeho působení na dané škole změnila?

Sjednotila bych hodnocení chování, aby bylo jednotné, nebylo by na škodu vytvořit jednotný návod pro začínající učitele a s počtem ubývajících žáků a s nárůstem odkladů bych začala přemýšlet nad zavedením přípravné třídy.

Měla jste nějakou motivaci v průběhu vašeho působení na dané škole?

Motivací pro mě bylo prodloužení smlouvy na další rok a dále i zpětná vazba žáků na mě samotnou. Každý půlrok si dělám zpětný dotazník, ohledně mé osoby a výuky.

Myslíte si, že práce učitele je dobře finančně ohodnocena?

Vždy je, dle mě, co zlepšovat. Má to své výhody i nevýhody. Nikdo nevidí, kolik práce se zatím schovává, avšak kompenzací pro mě jsou prázdniny.

Jaké jsou Vaše zkušenosti v rámci spolupráce s uvádějícím učitelem?

Můj provázející učitelem je má kolegyně, která má dlouholetou praxi. Se vším mi pomáhá a je mi neustále k dispozici. Vždy se domlouváme na předem stanovené konzultace, kde mi sdělí zpětnou vazbu, poskytuje mi rady a tipy do výuky. Celkově jsem spokojená, jsem ráda, že mám někoho, na koho se mohu obrátit.

Příloha 3

Rozhovor s uvádějícím učitelem, učitel 2. stupně, funkce zástupce ředitele pro 2. stupeň, 52 let

Jak dlouho jste v učitelské praxi a kolik let jste na pozici zástupce ředitele pro 2. stupeň?

V oboru školství jsem od roku 1994, na pozici zástupce pro 2. stupeň jsem 14 let.

Jaká je vaše aprobace?

Český jazyk a dějepis. Oba předměty stále vyučuji.

Byl jste již někdy UU?

Ano byl, dříve se tento termín, uvádějící učitel nepoužíval. Měl jsem několikrát na starosti nového učitele, většinou kolegyně mladšího věku. Naposledy Vaši kolegyni Hanku před osmi lety.

Jak by dle Vás měl vypadat ideální učitel?

Správný učitel musí mít přirozenou autoritu, měl by být spravedlivý a hlavně důsledný. Trošku salámista, musí mít smysl pro humor a vědět co může vypustit z probírané látky, co není důležité.

S čím si myslíte, že ZU potřebuje nejvíce pomoci?

Hlavně s administrativou, vyplňování třídnic, co s úrazem, s bakalářem. Já si myslím, že novým učitelům chybí hlavně to, že neumí vysvětlit jednoduše složitou věc. Většina nových učitelů je nabytých teorií, což je samozřejmé, když to jsou absolventi vysokých škol, ale neumějí tu teorii předat dětem. Vše je věcí praxe. Školství není jen o teorii. Vysoké školy by se měly zaměřit hlavně na praxi svých studentů. Nedokáží je připravit na problémy jako je komunikace s rodiči, nekázeň žáků, která je stěžejní pro nového učitele. To je ta oblast, kdy si většinou chodí pro radu, co s nimi, jak se mají k nim chovat a jak určité situace řešit. Zvláště na naší škole je mnoho dětí, kteří jsou neukáznění.

Jaké chyby dělají nejčastěji ZU?

Jak jsem již říkal. Jejich chyba je, že neumějí převést teorii do praxe. Neříkám, že se to týká všech začínajících učitelů. Jinak chyby jsou individuální. Záleží taky na povaze toho učitele, na jeho charakteru a jak celkově k té práci přistupují.

Rozuměl jste si vždy s ZU? Uveďte příklad, v čem jste se shodovali a v čem naopak rozcházeli.

Většinou ano, pokud to nebyl vyloženě chytrolínek, který všechno ví. Nový učitel by si měl nechat poradit od zkušeného pedagoga. Většinou jsme se rozcházeli v názoru na chod hodiny. Hodina by měla mít řád a děti musí poslouchat. Já se rád zakecám na jiné téma, než probíráme, ale učitel by měl mít své hranice, kam až může zajít. Většina nováčků se chce kamarádíčkovat se žáky, a to na začátku není vždy vhodné. Děti nejsou přáteli nebo partnery, nevěřím na to.

Jaká jsou očekávání od vás jako UU od kooperace se ZU?

Stačí mi, když se zeptá tomu, čemu nerozumí, nechá si poradit, nehraje si na vševědoucí, nebojí se požádat o pomoc, nebojí se prostě za mnou kdykoli přijít a zeptat se. Pokud je to v mých silách, vždy poradím a pomůžu anebo navedu jakou cestou se má vydat. Mám rád upřímnost a k tomu vedu i své kolegy. Myslím si, že vědí, že jednám na rovinu, a to vyžadují i od svých kolegů.

Vidíte rozdíl mezi ZU, který je již absolventem od ZU, který absolventem není?

Ne, nevidím. Setkal jsem se za svou kariéru několikrát s učitelem, který ještě neměl dokončené pedagogické vzdělání. Paradox je ten, že kolikrát právě ten, který není absolventem se stal výborným pedagogem. Je to hrozně individuální. Opět zmíním, že záleží na přístupu člověka.

Po jaké době jste zaznamenal pokrok u ZU během adaptačního období?

U někoho hned u někoho to ani za tři roky nestojí za nic. To je individuální. Záleží také na tom, zda si nechá poradit anebo si stále jede to svoje. Párkrát se mi stalo, že již po měsíci jsem si říkal, že to tam prostě nemá a do školství se nehodí.

Doporučil byste něco konkrétního ostatním UU?

Co bych doporučil, ale to je spíš k VŠ, povinnou praxi v délce 6 týdnů na ZŠ, osobní kontrolu posledních 5 hodin praxe, kde student učí. Přijde mi, že to studenti flákají. Domluví se s danou školou, ta jim dá razítko a vlastně si tu praxi nesplní. My jsme to měli tak, že ve druháku jsme museli mít praxi vychovatelskou, ve třetáku povinná praxe a měli jsme neustále kontrolu z fakulty. Poslední dny nás učitel, který nás na fakultě měl na starosti, viděl. Praxe byla prostě dost kontrolovaná. Poté záleželo na dobrém posudku ze školy, kde jsme praxi vykonávali. Pokud nebyla zpráva dobrá, nedostali jsme zápočet. Student na praxi se musel zapojit do chodu školy, účastnit se na poradách, měl dohledy v jídelně, během přestávek. Po absolvování vysoký školy nedocházelo tolik k tomu, že po nástupu do školy je nový učitel v šoku. Já si myslím, že by se na fakultách měla věnovat pozornost s učením s Bakalářem, jak postupovat při úrazu, umět sepsat posudek pro PPP, prostě vše, co se po učitelích v praxi očekává. Vysoká škola by měla studenta připravit se vším všudy. Teorie ať se hlavně probírá na bakalářském studiu. Magisterské studium by mělo být hlavně zaměřené na praxi. To víte, během chodu školního roku na tohle všechno prostě není čas. Kolikrát je nový učitel, jak se říká hosen do vody a prostě plave. Z pozice zástupce bych zakázal jednooborové studium. Není možno naplnit úvazek s jedním předmětem. To mě úplně vytáčí. Přijde nový zájemce o práci, má vystudovaný pouze například dějepis a chce po mě plný úvazek. No to prostě není možný. Vraťme se tedy zpět k vaší původní otázce. Uvádějícím učitelům bych doporučil neustálou komunikaci s začínajícím učitelem, aby cítil, že je podporován a nemusí mít strach se na cokoliv zeptat. Právě komunikace mezi uvádějícím a začínajícím učitelem může být hlavním faktorem k jeho povzbuzení a motivaci pro jeho učitelskou profesi.

Příloha 4

Dotazník Sebehodnocení začínajícího učitele

Jméno a příjmení

Monika Zahrádková

1. Rozumím vyučovaným oborům a dále se v nich rozvíjím

Mám ve vyučovaných oborech znalosti a dovednosti, které mi umožňují efektivně plánovat a realizovat výuku. Mám pozitivní vztah k vyučovaným oborům, zajímám se o jejich vývoj a budoucnost. Rozumím tomu, jak v nich vzniká poznání, umím v nich využívat moderní technologie a kriticky hodnotit oborové zdroje informací. Rozumím souvislostem vyučovaných oborů s jinými obory. Orientuji se ve vztahu vyučovaných oborů a kurikula na různých stupních vzdělávání. Reflektuji úroveň vlastních kompetencí ve vyučovaných oborech, jsem si vědoma limitů těchto oborů i svých vlastních a kontinuálně se ve vyučovaných oborech vzdělávám.

2. Didakticky zprostředkuji obsah vyučovaných oborů žákům a žákyním v souladu s jejich vzdělávacími potřebami

Obsah didakticky transformuji. Při tom efektivně vytvářím příležitosti pro učení. Vhodně využívám oborově-didaktické koncepty a pracuji s prostředím pro učení žáků, včetně digitálního. Zprostředkuji žákům a žákyním souvislosti mezi oborovou teorií, reálnými jevy a životní praxí. Obory zprostředkovávám jako otevřené a vedu žáky a žákyně v oborech ke kritickému uvažování, tvůrčí činnosti a etickému jednání. Pracuji s chybami a překážkami pro porozumění obsahu, Mám ucelenou koncepci výuky na příslušném stupni vzdělávání ve vyučovaných oborech, a to včetně koncepce výuky žáků a žákyně se speciálními vzdělávacími potřebami.

3. Nastavuji cíle výuky a vedu k nastavování vlastních cílů také žáky a žákyně.

Jsem přesvědčena o potenciálu každého žáka a každé žákyně postupně dosáhnout stanovených cílů. Nastavuji vzdělávací cíle výuky na základě reflexe předchozí výuky, oborových znalostí, znalostí vzdělávacích potřeb žáků a žákyně a aktuální

úrovně jejich kompetencí. Nastavuji je tak, aby u každého žáka a žákyně vedly k naplnění očekávaných výstupů a rozvoji klíčových kompetencí v souladu s kurikulem. Zapojuji žáky a žákyně do nastavování cílů a vedu k formulaci vlastních cílů učení.

4. Poznávám vzdělávací potřeby žáků a žákyně a plánuji výuku tak, aby každému žákovi a žákyni umožňovala aktivně se zapojit a dosahovat stanovených cílů.

Plánuji využívání oborově vhodných a různorodých výukových postupů ve fyzickém i digitálním prostředí (výukových metod, organizačních forem práce, výukových prostředků, způsobů hodnocení a reflexe výuky) tak, aby vedly k aktivnímu zapojení a k efektivnímu naplňování zvolených cílů v co nevyšší míře každým žákem a každou žákyní vzhledem k jeho/jejím individuálním možnostem, bez ohledu na sociální postavení či znevýhodnění. Rozpoznávám speciální vzdělávací potřeby žáků a žákyně a jedním tak, aby se jim dostalo včasné podpory.

5. Podporuji u žáků a žákyně zvědavost a motivaci k učení.

Projevuji zájem o vyučované obory, o učení žáků a žákyně i svoje vlastní, zprostředkovávám žákům a žákyním smysl vyučovaného obsahu, propojuji jej s tím, co již vědí, a s jejich zkušenostmi. Pomáhám žákům a žákyním vytrvat v učení tím, že podporuji postoje podporující učení a oceňuji jejich snahu, pokrok a odpovědnost za vlastní učení.

6. Efektivně vedu výuku a v jejím průběhu zjišťuji míru porozumění žáků a žákyně a reaguji na jejich potřeby.

Vedu žáky a žákyně v průběhu výuky k porozumění zadání, úkolům či získaným informacím a efektivně nakládám s časem. V průběhu výuky zjišťuji úroveň porozumění a sleduji aktuální situaci žáků a žákyně. Na základě toho průběžně upravuji výuku s cílem reagovat na jejich potřeby.

7. Reflektuji výuku a vyhodnocuji dosahování stanovených cílů.

V průběhu výuky a po jejím skončení sleduji a vyhodnocuji dopad výuky na žáky a žákyně, zejména s ohledem na způsob a míru dosahování stanovených cílů, a to na základě důkazů o učení žáků a žákyně a zpětné vazby od nich a kolegů a

kolegyň. Analyzuji svou výuku a výsledky reflexe využívám pro plánování navazující výuky.

8. Vytvářím bezpečné prostředí pro učení

Vytvářím a udržuji se žáky a žákyněmi pozitivní vztah a podporuji pozitivní vztahy mezi žáky či žákyněmi navzájem. Komunikuji s nimi vstřícně a partnersky, vytvářím prostředí důvěry, ve kterém projevují své názory a potřeby, nebojí se chybovat a využívat chyby k dalšímu učení. Vytvářím prostředí respektu k individualitě každého žáka a žákyně, k různosti a odlišnostem. Cíleně reaguji na projevy žáků a žákyň ohrožující pozitivní vztahy a důvěru ve třídě.

9. Vedu žáky a žákyně k chování podporujícímu učení a ke spolupráci.

Vedu žáky a žákyně k efektivní organizaci práce, ke spolupráci a vzájemné podpoře při učení. Pravidelně s nimi komunikuji o očekávaném chování při výuce a dávám jim prostor ovlivnit společná pravidla. Cíleně reaguji na chování ohrožující prostředí pro učení a vedu žáky a žákyně k samostatnosti a odpovědnosti za jejich chování

10. Zajišťuji vhodné uspořádání fyzického prostoru i digitálního prostředí, kde se učení odehrává.

Ve spolupráci s kolegy/němi a vedením školy zajišťuji, aby prostorové uspořádání třídy nebo místa, kde se učení odehrává, včetně digitálního prostředí, poskytovaly žákům a žákyním optimální podmínky pro učení. Volím vhodná venkovní a mimoškolní prostředí pro výuku. Volím vhodné dostupné vybavení a pomůcky na podporu.

11. Hodnotím na základě kritérií a vedu k tomu také žáky a žákyně.

Kromě sumativního hodnocení využívám zejména formativní hodnocení, tj. zohledňuji individuální pokrok žáků a žákyň a poskytuji jim zpětnou vazbu. Využívám žákům a žákyním srozumitelná a smysluplná kritéria pro hodnocení, sebehodnocení a pro vzájemné hodnocení jejich učení. Tato kritéria jsou jim známá a korespondují s cíli výuky.

12. Poskytuji a přijímám zpětnou vazbu a vedu k tomu také žáky a žákyně.

Zajišťuji žákům a žákyním různou formou popisnou zpětnou vazbu na jejich učení tak, aby pro ně byla využitelná v dalším učení, tj. aby si uvědomili, co se jim daří i nedaří a v čem a jak se mohou dále rozvíjet.

13. Vedu žáky a žákyně k reflexi jejich učení.

Vedu žáky a žákyně v průběhu výuky nebo po jejím skončení k vyhodnocování procesu a výsledků jejich učení, tj. k vyhodnocování toho, co jim pomáhá či naopak brání v učení, a toho, co se naučili, kde se v procesu učení nacházejí, na čem mohou stavět a jak mohou v učení směrem k vytyčeným cílům nejlépe postupovat dál.

14. Spolupracuji s kolegy a kolegyněmi ve prospěch žáků a žákyň a společného profesního růstu.

Podporuji kulturu vzájemného a společného učení ve škole, tj. spolupracuji se svými kolegy a kolegyněmi, s asistenty a asistentkami pedagoga a s pracovníky a pracovnicemi školního poradenského pracoviště či dalšími odborníky a odbornicemi s cílem společně reflektovat svůj dosavadní dopad na žáky a žákyně, sdílet své poznatky o (vzdělávacích) potřebách konkrétních žáků a žákyň a vytvářet příležitosti pro naplnění těchto potřeb.

15. Spolupracuji s rodiči a širší komunitou školy v zájmu žáků a žákyň

Pravidelně a vstřícně komunikuji s rodiči či zákonnými zástupci žáků a žákyň, aby měli dostatek informací pro podporu jejich vzdělávání, nastavuji pravidla komunikace tak, aby probíhala s respektem k potřebám mým i rodičů a aby co nejefektivněji vedla k cíli spolupracovat v zájmu žáků a žákyň.

16. Systematicky pracuji na utváření svého sebepojetí v roli učitele či učitelky a na svém profesním rozvoji.

Systematicky využívám reflexi a profesní spolupráci k vyhodnocování svého vlivu na žáky a žákyně, vlastních silných a slabých stránek a vzdělávacích potřeb. Na základě těchto potřeb si stanovuji rozvojový cíl a využívám široké škály prostředků pro svůj profesní růst.

17. Odpovědně pracuji s informacemi a s digitálními nástroji, vedu žáky a žákyně k demokratickým hodnotám a jednám v souladu s profesní etikou.

Respektuji vědecká fakta, tzn. odlišuji informace založené na vědeckém poznání od informací, které tento základ nemají. Zároveň respektuji duchovní život, náboženství a duchovní tradice. Orientuji se na mediální scéně, využívám informace z důvěryhodných zdrojů, jednám odpovědně při využívání médií, sociálních sítí a umělé inteligence a vedu k tomu také žáky.

18. Systematicky pečuji o své duševní zdraví a psychohygienu.

Věnuji odpovídající pozornost sama sobě, svým potřebám, zájmům a vztahům. Pojmenovávám svá očekávání, obavy a potřeby spojené s učitelskou rolí a aktivně s nimi pracuji. Při plánování a realizaci výuky kladu důraz také na rovnováhu mezi pracovním a osobním životem, využívám již hotové materiály a inspiraci od kolegů a kolegyně. Při péči o své psychické zdraví aktivně využívám dostupné prostředky.

PŘÍLOHA 5

Praha

- Vysoká škola ekonomická v Praze
- Univerzita Karlova
- Česká zemědělská univerzita
- České vysoké učení technické
- Učitel naživo a Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů Praha

Brno

- Masarykova Univerzita
- Mendelova Univerzita

České Budějovice

- Jihočeská Univerzita

Hradec Králové

- Univerzita Hradec Králové

Plzeň

- Západočeská Univerzita

Ústí nad Labem

- Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem

Liberec

- Technická univerzita v Liberci

Olomouc

- Univerzita Palackého v Olomouci

Ostrava

- Ostravská univerzita

Pardubice

- Univerzita Pardubice

Zlín

- Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně